

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И ПОСЛОВНЕ
ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ****ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ЗАВРШНОГ МАСТЕР
РАДА**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ:
1. Датум и орган који је именовао комисију: 19.02.2024. године: Наставно-стручно веће Високе школе струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, Сремска Митровица.
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, и назив високе школе струковних студија и установе у којој је члан комисије запослен: Др Марта Дедај, ментор (професор струковних студија за област педагогија, Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, Сремска Митровица). др Дејан Савичевић, председник комисије (професор струковних студија за област методика физичког васпитања, Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, Сремска Митровица). Бранка Пауновић, члан комисије (мастер васпитач, Предшколска установа „Радост“, Нови Бановци).
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:
1. Име, име једног родитеља, презиме: Јована Драган Улемек
2. Датум рођења, општина, Република: 21.06.1991. Нови Сад, Р.Србија
3. Година уписа на мастер струковне студије, студијски програм: Студијски програм: Струковни мастер васпитач Година уписа: 2022
III НАСЛОВ ЗАВРШНОГ РАДА: Улога васпитача у дечијој игри

IV ПРЕГЛЕД ЗАВРШНОГ РАДА:

Навести структуру и кратак садржај завршног рада, начин приказивања резултата, прилоге (ако их рад садржи), укупан број страница и сл.

Завршни мастер рад Јована Улемек написала је на 59 страна и садржи: 11 графичких приказа, 3 табеле, литературу (27) и прилог. Текст завршног мастер рада је подељен на следећа поглавља:

Увод, Теоријски део, 1. Појам дечије игре, 1.1. Дефиниција дечје игре, 1.2. Врсте дечијих игара, 1.3. Развој дечије игре, 1.4. Важност игре за различите аспекте дечијег развоја, 1.5. Креативни потенцијали и експлоративна улога игре у развоју деце, 1.6. Игра као средство за упознавање и развој детета, 2. Одрасли у дечијој игри, 3. Улога васпитача у дечијој игри 3.1. Улога васпитача према основама програма, 3.2. Улога васпитача у игри и развоју дечијих потенцијала, 3.2.1. Утицај васпитача на теме и садржаје игре, 3.2.2. Улога васпитача у дидактичким и групним играма, 3.2.3. Неговање дечије креативности и иницијативе, 3.2.4. Васпитач као подршка емоционалном развоју кроз игру, 3.2.5. Сарадња са родитељима и избор играчака, 3.2.6. Одржавање баланса између слободе у игри и структуре, 3.3. Партнерски однос васпитача и деце у игри, Методологија истраживања, 1. Предмет и проблем истраживања, 2. Циљ истраживања, 3. Методе, технике и инструменти истраживања, 4. Узорак истраживања, Резултати истраживања, 1. Дискусија резултата истраживања, 1.1. Педагошке импликације резултата, 1.2. Ограничења и могућности за будућа истраживања, 2. Промене у пракси, Закључак, Литература, Прилог 1: Упитник улога васпитача у дечијој игри.

Завршни мастер рад је настао са циљем да се испита заступљеност укључивања, подржавања и учешћа васпитача у дечијој игри у Предшколској установи „Радост“. Циљ је конкретизован кроз четири истраживачка задатка: (1) Испитати ставове васпитача о утицају улога васпитача на дечију игру, (2) Утврдити начине подржавања дечије игре и улоге васпитача у њеном подржавању, (3) Испитати ставове васпитача о важности подржавања, укључивања и учешћа васпитача у дечију игру, (4) Испитати ставове васпитача о важности за дете да васпитачи подржавају, укључују се и учествују у игри. Истраживање је реализовано у предшколској установи „Радост“, Нови Бановци на узорак од 24 васпитача од којих 2 васпитача раде у полудневном, 10 васпитача ради у целодневном програму и 12 васпитача ради са старијим узрастом. У истраживању је коришћена дескриптивна метода, техника анкетирања и инструмент анкета.

Резултати истраживања су приказани прегледно и јасно су интерпретирани. Графички прикази прате текст и омогућавају једноставан прелазак са текста на податке приказане кроз њих. Интерпретација резултата истраживања написана је прегледно и свеобухватно у складу са постављеним циљем и задацима. Истраживањем је утврђено да улога васпитача није ограничена само на пружање основне подршке у игри, већ подразумева и активно и континуирано прилагођавање праксе, како би се одговорило на специфичне потребе и интересовања деце. Васпитачи указују на то да је важно слушати дечје иницијативе, пружати им прилику за аутономију и независност у игри, али истовремено бити спреман да се интервенише и подржи тамо где је потребно. Оваквим приступом, васпитачи осигуравају да игра остане динамичан процес који се прилагођава тренутном развоју деце и њиховим индивидуалним могућностима. Улога васпитача се показала као кључни фактор у креирању подстицајне и безбедне средине у којој деца могу слободно да се играју, експериментишу и уче. Кандидаткиња констатује: укључивање деце у заједничко планирање активности додатно су обогатили искуство игре и створили осећај припадности и подршке. Тиме је васпитач остварио улогу партнера у дечијем учењу, доприносећи њиховом емоционалном, социјалном и когнитивном развоју. Васпитачи су увели слободу избора у игри, омогућавајући деци да самостално бирају материјале, место и начин игре. Уведене су „зоне сигурног ризика“, где су деца могла да слободно истражују и експериментишу. Васпитачи су редовно уносили нове материјале у игру, укључујући природне и рециклиране материјале, који подстичу креативно размишљање и истраживање. Кроз рефлексивни приступ, васпитачи су процењивали сопствену праксу, документујући учешће деце у игри, социјалне интеракције, начине употребе материјала, развојне кораке и трајање активности. Кандидаткиња закључује: нови приступи игри који укључују коришћење природних материјала и еко-приступе у пракси показали су значајан допринос у еколошком образовању, чиме се деца припремају за

одговорније понашање према природи и окружењу.

У поглављу *Литература* представљен је списак свих стручних радова, истраживања и других релевантних извора који су коришћени током израде мастер рада. Комисија закључује да је литература адекватног обима, и одговара проблематици која је разматрана у мастер раду.

V ВРЕДНОВАЊЕ ЗАВРШНОГ РАДА:

Навести да ли је завршни рад урађен у складу са образложењем наведеним у пријави теме, да ли садржи све битне елементе, посебно истаћи у чему је стручни допринос завршног рада, издвојити недостатке (ако их рад има)

Мастер рад написан у складу са образложењем датим у пријави теме завршног мастер рада. Текст завршног мастер рада садржи све битне елементе и на јасан и разумљив начин приказује теоријске поставке и резултате истраживања. Коришћена је одговарајућа методологија, те су резултати завршног мастер рада прецизно презентовани, приказани систематично, свеобухватно и поступно. У мастер раду наглашена је важност игре за целокупан развој детета, а посебан акценат је стављен на улогу васпитача као посматрача, учесника и вође игре, с циљем подржавања дечијег развоја и социјализације. У ПУ „Радост“ Нови Бановци, спроведена су значајна унапређења у пракси, којима су васпитачи своју улогу у игри додатно оснажили, поставши не само саиграчи већ и истраживачи своје праксе. Кроз имплементацију савремених принципа и уз праћење концепта програма „Године узлета“, васпитачи су се фокусирали на кључне аспекте подршке у дечијој игри, подстичући холистички развој деце.

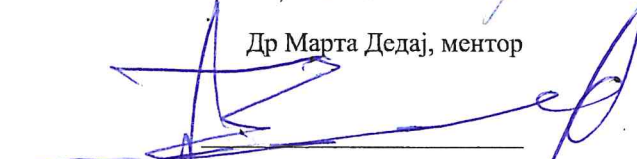
VI КОНАЧНА ОЦЕНА ЗАВРШНОГ РАДА И ПРЕДЛОГ:

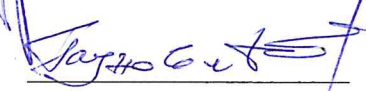
На основу укупне оцене рада, комисија предлаже:

- да се завршни рад прихвати а кандидату одобри одбрана

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Марта Дедај, ментор

Др Дејан Савичевић, председник комисије

Бранка Пауновић, члан комисије

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И ПОСЛОВНЕ
ИНФОРМАТИЧАРЕ – СИРМИЈУМ**

УЛОГА ВАСПИТАЧА У ДЕЧИЈОЈ ИГРИ

МАСТЕР РАД

Ментор:

проф. др Марта Дедај

Студент:

Јована Улемек

Сремска Митровица, 2024.

САЖЕТАК

У раду се бавимо улогом васпитача у дечијој игри и њеним утицајем на развој деце. Циљ истраживања био је да се испита како васпитачи перципирају своју улогу у вођењу и подршци дечије игре, те колико игра доприноси социјалном, емоционалном и когнитивном развоју деце. Васпитачи играју кључну улогу у припремању окружења, усмеравању игре и подстицању креативности код деце. Игра није само забава, већ облик учења кроз који дете развија различите вештине, попут емпатије, социјалне интеракције, самопоуздања и самосталног решавања проблема.

Васпитачи су свесни значаја своје улоге, као и потребе да подржавају децу у игри без нарушавања природног тока игре. Истраживање је реализовано у предшколској установи „Радост“, где су закључци показали да васпитачи позитивно оцењују своју укљученост и утицај на развој дечије игре. Препоручује се даље унапређивање праксе кроз развијање маште и разноврсних активности у игри, са посебним фокусом на рецептивне игре и васпитачеву активну улогу у дечијем игрању.

Кроз овај рад је наглашена важност игре за целокупан развој детета, а посебан акценат је стављен на улогу васпитача као посматрача, учесника и вође игре, с циљем подржавања дечијег развоја и социјализације.

Кључне речи: *васпитач, дечија игра, социјални, когнитивни и емоционални развој деце*

SUMMARY

In this paper, we deal with the role of educators in children's play and its influence on children's development. The aim of the research was to examine how educators perceive their role in leading and supporting children's play, and how much play contributes to children's social, emotional and cognitive development. Educators play a key role in preparing the environment, directing play and encouraging creativity in children. Play is not only entertainment, but a form of learning through which the child develops various skills, such as empathy, social interaction, self-confidence and independent problem solving.

Educators are aware of the importance of their role, as well as the need to support children in play without disrupting the natural flow of play. The research was carried out in the preschool institution „Radost“, where the conclusions showed that the teachers positively evaluate their involvement and influence on the development of children's play. It is recommended to further improve the practice through the development of imagination and various activities in the game, with a special focus on receptive games and the educator's active role in children's play.

Through this work, the importance of play for the overall development of the child is emphasized, and special emphasis is placed on the role of the educator as an observer, participant and leader of the game, with the aim of supporting children's development and socialization.

Key words: *educator, children's play, social, cognitive and emotional development of children*

САДРЖАЈ

УВОД.....	6
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	8
1. Појам дечије игре	8
1.1. Дефиниција дечје игре	8
1.2. Врсте дечијих игара.....	9
1.3. Развој дечије игре	14
1.4. Важност игре за различите аспекте дечијег развоја.....	16
1.5. Креативни потенцијали и експлоративна улога игре у развоју деце	18
1.6. Игра као средство за упознавање и развој детета	20
2. Одрасли у дечијој игри	21
3. Улога васпитача у дечијој игри.....	22
3.1. Улога васпитача према основама програма	23
3.2. Улога васпитача у игри и развоју дечијих потенцијала.....	27
3.2.1. Утицај васпитача на теме и садржаје игре	27
3.2.2. Улога васпитача у дидактичким и групним играма.....	27
3.2.3. Неговање дечије креативности и иницијативе.....	28
3.2.4. Васпитач као подршка емоционалном развоју кроз игру	28
3.2.5. Сарадња са родитељима и избор играчака	28
3.2.6. Одржавање баланса између слободе у игри и структуре.....	29
3.3. Партнерски однос васпитача и деце у игри	29
МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	31
1. Предмет и проблем истраживања	31
2. Циљ истраживања.....	31

3. Методе, технике и инструменти истраживања.....	32
4. Узорак истраживања	33
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА.....	34
1. Дискусија резултата истраживања.....	45
2. Педагошке импликације резултата	46
3. Ограничења и могућности за будућа истраживања	47
4. Промене у пракси	47
ЗАКЉУЧАК	50
ЛИТЕРАТУРА	52
ПРИЛОЗИ.....	55
ПРИЛОГ 1. УПИТНИК: УЛОГА ВАСПИТАЧА У ДЕЧИЈОЈ ИГРИ	55

УВОД

Игра доприноси целокупном развоју и васпитању детета, а то значи да се васпитни значај дечије игре може сагледати кроз интелектуалну, физичку, моралну, радну и естетску компоненту. Игра припрема дете за самостални живот у касније доба. Позитивно деловање игре на дечији развој оствариће се тек онда ако је одређена игра премерена узрасту, способностима и интересовањима детета.

Кроз игру са другом децом, дете учи да дели, да прима и даје, да сарађује и да се укључи у групу. Спонтана, колективна игра предшколске деце и слободна игра ван вртића или школе омогућава прве праве, ненаметнуте социјалне контакте. Кроз игру се вежба воља детета. За то су нарочито погодне „игре са правилима” које омогућавају да се дете испољи онако какво је, да учи да буде боље, да буде кооперативно, социјализовано. У зависности од развојне фазе дете ће се играти само или са другом децом. Дете може да се игра само, паралелно са другом децом или заједно са другом децом. Кроз игру сазнаје шта група сматра за исправно, а шта за погрешно. Ако хоће да остане у игри, дете мора да научи да буде поштено, добар друг, да не крши правила, да губи без љутње, да влада собом и својим емоцијама. Дете кроз игру учи да поштује правила: ко када почиње, на који начин или знак почиње игра, ко шта ради, колико дуго траје игра, на који начин завршава игра.

Задатак васпитача је да код детета ствара навику, да му помогне да игра постане детету део свакидашње делатности и потребе. Веома је значајно да васпитач јасно објасни правила игре, да га деца разумеју, да обезбеди адекватан простор за игру и да подстиче децу на игру. Лични пример васпитача је посебно важан јер кроз његово понашање су видљиве и његове особине. Дете га имитира, опонаша, упија његове особине које су за њега једино исправне и идеалне. Стога васпитач мора увек пазити на своје понашање, треба да има и правилан однос према свом позиву, да буде професионалац, перманентно да се усавршава и проширује своја знања (Каменов, 2006).

Појам и суштину игре проучавали су многи филозофи, педагози, психолози, социолози и антрополози, при чему су сви, и поред извесних разлика у схватању игре, недвосмислено истакли њен значај за развој детета. Деца су по природи разиграна и њихова најранија искуства са истраживањем свега око себе потичу од

игре, прво њих самих, а касније и са другима. Како се деца развијају, игра постаје све софистициранија. До друге године дете се игра само и нема интеракцију са другима. Убрзо након тога, оно посматра игру друге деце без потребе за учествовањем. Око треће године почињу заједничке игре, а између четврте и пете деца постају свесна заједничких интересовања, траже партнере за игру током које расправљају, преговарају и „доносе стратегију” у сврху реализације заједничких циљева. Значај игре у раном детињству врло је велик зато што кроз игру деца развијају вештине које су пресудне за њихов целокупни развој.

Игра омогућава детету да „више пута” проба концепт који покушава да разуме и прихвати, да га увежбава кроз лични процес стварања имагинарних ситуација кроз одређене улоге и правила. Током таквих индивидуалних процеса дете развија креативност, машту, вештину размишљања и решавања проблема, гради осећај самопоуздања и развија свест о разликама међу људима око себе, односно на тај начин дете упознаје себе кроз сопствене акције.

У овом раду ћемо се бавити испитивањем ставова васпитача на тему дечије игре, да ли васпитачи учествују у игри, прате децу током игре, сугеришу начин игре и диктирају правила или дозвољавају да их деца „воде кроз игру“.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Појам дечије игре

1.1. Дефиниција дечије игре

Игра је једна од најзначајнијих и најомиљенијих активности деце. Представља природну, нагонску и забавну активност која подстиче развој индивидуалних и колективних способности код деце. Ова активност је од суштинске важности за рани развој детета, јер носи сопствену мотивацију и активира све психичке потенцијале. Игра се сматра посебним обликом учења, кроз који дете настоји да разуме и савлада оно што за њега има лични смисао и значење (Bateson, 2011).

Термин „игра” има дубоке корене у различитим културама и кроз историју је носио различита значења. У старој Грчкој, игра се односила на радње примерене деци и њиховој природи. Грци су је повезивали са активностима које подстичу радозналост, креативност и истраживање. За Римљане, реч „лудо” је означавала радост и весеље, што је играма давало весело и опуштено карактер (Huizinga, 1949). У старонемачком језику, реч „спилан” односила се на лако, ритмично кретање, слично љуљању, које је изазивало задовољство. Ово указује на то да је у немачкој култури игра била повезана са физичким покретима и сензацијом уживања. Код Јевреја, игра је подразумевала шалу и смех, што је истицало њену друштвену функцију као облика забаве и повезивања. Старо-немачка реч „спилан“ значила је равнотежно, лако кретање, које изазива задовољство, док је код Јевреја игра подразумевала шалу и смех (Sutton-Smith, 1997).

Према Виготском (1978), игра је „машта у практичном дејству“, што значи да дете кроз игру истражује и трансформише стварност, стварајући имагинарне сценарије. Улога фиктивне ситуације је од кључног значаја за развој детета, јер игра омогућава детету да увежбава социјалне улоге и испитује своје границе у сигурном окружењу. Игровне активности подстичу дете на стварање имагинарних ситуација, што је суштина креативног изражавања. Кроз тај процес, дете не само да истражује своју околину, већ и развија осећај заједништва и важне друштвене вештине.

Спонтаност и слобода су кључни фактори успешне дечије игре, и потребно је осигурати детету довољно времена, простора и материјала за игру.

Психолози и теоретичари игре, попут Бојтендајка, сматрају да су основне карактеристике игре кретање, способност, слобода, радост и забава (Bojtendajk, 1967). Иако је тешко прецизно дефинисати појам игре, с обзиром на њену разноликост и мултидимензионалност, игра је била предмет проучавања етнографа, филозофа, психолога и педагога. Шилер и Спенсер били су међу првима који су анализирали игру из филозофске и естетичке перспективе, третирајући је као основни елемент живота са коренима у уметности (Spencer, 1896). Шилер је видео игру као естетску активност која омогућава слободу у стварању и изражавању. Спенсер је, с друге стране, развио теорију о игри као вишку енергије, стављајући је у шири еволуциони и биолошки контекст. За Спенсера, игра и уметност су биле повезане кроз своју непрактичност и спонтаност, где у игри изражавамо „ниже активности“, док се у уметности изражавају „више активности“. Спенсер је тврдио да је игра начин на који организам исказује своје вишкове енергије на креативан и некористан начин, што је блиско Шилеровој идеји игре као спонтане активности (Марјановић, 1984).

Француски психолог Валон дефинисао је дечију игру као „сврсисходност без сврхе“, на основу Кантовог појма естетике. Ова дефиниција указује на то да је игра активност која има унутрашњу структуру и правила, али није усмерена ка неком корисном или утилитарном циљу (Марјановић, 1984).

За разлику од Валона, Виготски се противио таквим дефиницијама и тврдио је да игра није активност без циља. Он је наглашавао да игра има конкретан циљ и да је кључна за развој детета, јер омогућава стварање фиктивних ситуација које дете користи за учење и истраживање света око себе (Vygotsky, 1978, према Марјановић, 1984).

1.2. Врсте дечијих игара

Игре имају способност да привуку и одрже дечију пажњу на предвиђеним активностима и мотивишу их да активно учествују у њиховој реализацији. Кроз различите облике рада, игре омогућавају деци да употребљавају и развијају свој целокупан потенцијал. Игра је централна активност предшколског узраста и бројна

истраживања указују на њен значај за развој детета у свим аспектима (Каменов, 1997).

Игре могу бити различитих врста, у зависности од циља и природе активности. У програму „Године узлета” (2018), наводе се четири основне врсте игара:

- Функционална игра – једноставна активност која омогућава детету да учи путем искуства.

- Конструктивна игра – игра која укључује грађење или прављење нечега.

- Игре улога – имитационе и симболичке игре где дете опонаша одређене радње или особе.

- Игре са правилима – игре које подстичу дете да кроз поштовање правила развија социјалне вештине.

У литератури се наилази на различите класификације дечијих игара. Каменов (2007: 64–69) даје поделу која је већ наведена. Следи детаљнији опис наведених врста игара:

1. Функционална игра

Функционална игра је једноставна и природна активност која омогућава детету да учи путем искуства и истраживања света око себе. Ова врста игре најчешће се јавља код деце у најранијем узрасту, када почињу да откривају своја чула и способности. На пример, дете се игра са лоптом тако што је баца или котрља, осећа текстуру играчака или се игра са песком, водећи рачуна о својим покретима. У функционалној игри, дете користи своје основне моторичке вештине и испробава своје способности кроз практично искуство. Ове активности су кључне за развој основних когнитивних и моторичких вештина и често су неопходан корак ка сложенијим облицима игре.

Функционалне игре су оне у којима вршење покрета нема неку непосредну сврху и које поред неконтролисаних садрже и сложеније, повезане покрете. Међутим, ови покрети немају одређен циљ, већ се понављају највише због задовољства. Облици ових игара били би: сензомоторне активности – изводе се без играчака и карактерише их понављање покрета; игре посвећене руковању материјалом – рукује се разним покретним играчкама и спортским реквизитима,

природним и вештачким материјалима; покретне игре уз коришћење реквизита – кретање се врши уз помоћ реквизита, нпр. возња бицикла, клацкање и сл.; игре гласовима, слоговима и речима – издвајају се из говорног контекста и подвргавају слободном комбиновању и преображавању.

2. Конструктивна игра

Конструктивна игра подразумева активност у којој дете гради или прави нешто користећи различите материјале, као што су коцке, лево делови или глина. Ова врста игре подстиче креативност, способност планирања и решавања проблема. Док дете гради куле од коцака или прави фигуре од глине, оно учи да се концентрише, да планира кораке и да користи своју машту за реализацију замисли. Конструктивна игра такође доприноси развоју фине моторике и просторно-визуелних вештина, јер дете мора да координира своје покрете и да схвати однос између делова које спаја у целину.

Стаматовић, Шекељић и Божовић (2008) истражују значај конструктивних игара за децу предшколског узраста, посебно током зимовања и летовања. Аутори дефинишу конструктивне игре као активности у којима деца користе различите материјале за стварање нечега новог, као што су грађење коцкицама, цртање, или прављење облика од глине. Наглашавају да конструктивне игре значајно доприносе психофизичком развоју деце. Ове игре помажу у развоју фине моторике, креативности, и когнитивних способности. Посебна пажња је посвећена играма које се могу организовати током зимовања и летовања, користећи природне материјале и окружење. Ове активности не само да подстичу физичку активност, већ и омогућавају деци да истражују и уче о природи. Конструктивне игре такође помажу деци да развију социјалне вештине кроз сарадњу и заједничко решавање проблема. Њихов рад пружа детаљан преглед како конструктивне игре могу бити интегрисане у свакодневне активности деце, посебно током одмора, и како оне доприносе њиховом свеукупном развоју (Стаматовић, Шекељић и Божовић, 2008).

3. Игре улога

Игре улога су симболичке игре у којима деца опонашају радње или улоге одраслих и других особа које су им важне или их фасцинирају. Ове игре омогућавају деци да кроз имагинарне сценарије истражују различите социјалне улоге и да се уживљавају у разне ситуације. На пример, дете може глумити да је лекар, родитељ

или наставник, чиме симулира друштвене интеракције које је видело у свом окружењу. Ове игре имају важну улогу у социјалном и емоционалном развоју, јер кроз њих деца уче о друштвеним нормама, односу према другима и развијају емпатију. Играјући улоге, деца развијају и своју машту, самопоуздање и способност решавања конфликта (Badurina, 2014).

За ове игре још се користе називи као што су игре имитације, игре илузије, драмске игре, игре фикције, чиме се одређује њиховсуштина. Облици ових игара су:

- Опонашање поступака – врше се замене у употреби предмета; симболичка имитација; почиње се подражавањем самог себе у замишљеним ситуацијама, затим се пројектују сопствене акције на објекте и на крају понашање детета у извесним реалним ситуација добија елементе играња улога;
- Симболичка игра улога са сижеом – дете преузима улоге одраслих особа или друге деце из свакодневног живота и приказује њихове међусобне односе и понашање;
- Драмске игре улога – дете учествује у сложенијем извођењу драматизованог текста неке приче, бајке или позоришног комада, што укључује планирање, поделу улога, употребу елемената декора и реквизита, а често и присуство публике.

4. Игре са правилима

Иако је постојање правила једна од карактеристика игре, могуће је разликовати игре у којима правила настају у самом процесу играња, захваљујући договору играча, од традиционалних игара са правилима насталим у току развоја игара као културне баштине човека, као и игара са правилима смишљеним да унапреде развој и учење. Дидактичке игре се могу пронаћи у скоро свим садржајима и активностима које се одвијају у вртићу у оквиру:

- перцептивно-моторних активности;
- здравствено-хигијенских активности;
- друштвених активности;
- афективних активности;
- еколошких активности;
- откривачких активности;
- логичко-математичких активности;

- практичних активности;
- активности у којима се унапређује комуникација и стваралаштво.

Игре са правилима су сложеније активности које подразумевају усвајање и поштовање правила игре. Ове игре подстичу дете да развија социјалне вештине, као што су сарадња, стрпљење, толеранција и поштовање других. Игре са правилима могу бити друштвене игре, као што су „Човече, не љути се“, спортске игре или игре попут „Школице“. Док учествује у овим играма, дете мора да следи упутства и прави стратегије за победу, али истовремено да учи и како да губи без љутње. Ове игре су важне за развој когнитивних способности, али и за прихватање групних норми и правила која се примењују у свакодневном животу.

Другачију класификацију игара даје Шољан (1976, према Махмутовић, 2013:23):

- Игре способности – базирају се на способностима играча и потребно је да сви учесници имају адекватне способности;
- Игре шанси – базирају се на срећи играча да уз деловање случаја остваре жељени циљ. Ове игре не траже посебне способности;
- Игре реалности – најближе су предшколском узрасту и то су игре и игровне активности у којима деца опонашају ситуације из реалног живота;
- Игре маште – деци најдраже. Ове игре су ближе игровним активностима него строго дефинисаним играма.

Како је игра повезана са дечијим потребама, Каменов (2007) наводи да се деца другачије односе према задацима који проистичу из игре него према захтевима који им се постављају на неки други начин.

У документу УНИЦЕФ-а издвајају се две категорије игре, неструктурирана и структурирана. Неструктурирана, слободна игра сматра се најбољом врстом игре за децу, јер се одвија спонтано и природно, у зависности од тренутних интересовања детета. Ова врста игре није планирана, што омогућава деци да у потпуности искористе машту и играју у ритму који им највише одговара. Кроз слободну игру, деца развијају самопоуздање, осећају се вољено, срећно и сигурно, усавршавају друштвене и језичке вештине, уче како да брину о себи, другима и окружењу, развијају физичке вештине и спретност, савладавају тешка искуства и, што је најважније, забављају се и опуштају (UNICEF, 2018).

Примери неструктурисане игре укључују креативне и самосталне активности, као што су цртање, свирање, слушање и играње. Имагинативне игре попут прављења кућа од столица и прекривача, драмске игре и играње са различитим материјалима као што су вода, брашно или пластелин, такође подстичу машту и креативност. Истраживање нових или омиљених места, попут ормара, дворишта, паркова и игралишта, омогућава деци да прошире своја искуства и развију осећај за простор.

Структурисана игра се одвија по унапред планираном распореду и обично је организована од стране одраслих. Примери овакве игре су друштвене игре са породицом, спортске активности, као и организоване активности као што су сликање, плес и музика. Без обзира на то да ли је игра структурисана или не, важно је омогућити деци време за играње напољу, јер им то пружа прилику да истражују, буду физички активна и тестирају своју издржљивост, а понекад и да се добро испрљају (UNICEF, 2018).

1.3. Развој дечије игре

Различите методе истраживања показале су да деца већ у првој години живота показују знаке игре, што указује на значајну улогу игре у развоју. У првом месецу, новорођенчад почињу да хватају предмете ако их случајно додирну (Vygotsky, 1978). Када достигну три месеца, деца истовремено држе и посматрају предмете, што указује на повећану свест о окружењу. У четвртом месецу, деца се играју прстима, што представља важан корак у упознавању сопственог тела и његових покрета (Piaget, 1951). Током овог периода, дете учи да разликује своје руке и прсте од предмета, а искуство стицања осетила за текстуру и облик подстиче их да све што дохвате стављају у уста.

У шестом месецу, деца почињу да истражују своје тело и ноге, често покушавајући да стављају прсте у уста. Овакве активности показују њихов растући интерес за предмете и играчке које им омогућавају визуелну и тактилну стимулацију (Rubin, Fein, & Vandenberg, 1983). До деветог месеца, деца почињу да активно манипулишу предметима, спајајући их или стављајући један у други. Ове акције помажу им да стекну прва сазнања о концептима као што су шупље и масивно,

празно и пуно, што је кључно за развој њихове моторике и способност сналажења у различитим ситуацијама.

Крајем прве године, деца постају свесна својих способности, па често бацају предмете, што им омогућава да истражују звукове и визуелне ефекте (Smith & Pellegrini, 2008). Ова активност је од великог значаја за развој њихових мишића и координације. У то време, деца такође развијају навику сисања палца, што им пружа задовољство, посебно када су гладна или уморна. Уместо да забрањујемо ову активност, важније је понудити им адекватне играчке које ће их одвратити од сисања палца.

Технички сложеније играчке често не задржавају дечју пажњу као једноставније, што указује на то да деца преферирају ствари које активирају њихове чулне способности. Крајем прве године, а нарочито у другој, дечија игра постаје под утицајем подражавања других, било да су у питању вршњаци или одрасли. За успешно подражавање, деца морају да развију контролу над својим покретима, а ова способност се постепено усклађује кроз визуелна опажања.

Током друге године, дечија активност у игри и даље се развија, а можемо приметити све чешће укључивање у игре маштања и рецепцијске игре. Ове игре се развијају од прве године, достижући врхунац између четврте и пете године, а затим се постепено смањују. У трећој години, стваралачка игра постаје доминантна, а у шестој години се показује као водећи облик игре. У овој фази, деца постају физички и психички способнија, што доприноси њиховој успешној социјализацији. Игре у којима деца могу да покажу своје способности, а у контактима са другим особама постају све важније.

У првој години, деца се углавном играју усамљено, а у другом и трећем години се јавља упоредна игра, где деца радо играју у близини других, али и даље воле да играју самостално. У овом узрасту, деца често улазе у конфликте због играчака, али ови сукоби су обично краткотрајни. Након треће године, интересовање за групну игру расте, а деца постају све боља у сарадњи. Они се углавном играју у малим групама, али динамика тих група је променљива, а деца морају да науче да управљају конфликтима и сарађују.

Између пете и шесте године, асоцијативна групна игра постаје преовлађујућа. У овом узрасту, деца су спремнија за игру у већим групама и успостављају дубља

пријатељства. Доминантније дете често поставља правила, док друга деца преферирају да играју улоге које им се нуде. Ова динамика ствара различите односе доминације и сарадње. Деца показују жељу за групним играма, али им често недостаје способност да управљају сложенијим социјалним интеракцијама, што чини важном улогу одраслих, као што су васпитачи, у подстицању и организовању активности које ће подстакнути дечју креативност и социјалну интеракцију.

Васпитачи играју кључну улогу у развоју деце, а разумевање различитих фаза развоја дечије игре је од пресудног значаја за њихов рад. Познавање како се игра развија помаже васпитачима да идентификују индивидуалне потребе и интересе сваког детета, што им омогућава да прилагоде активности и окружење. Такође, васпитачи могу ефикасно подстицати социјалне интеракције и развој вештина решавања конфликта, што је од суштинског значаја у групним играма. Кроз играње, деца развијају креативност, самопоздање и социјалне вештине, а васпитачи који познају развој дечије игре могу створити подстицајно окружење које подржава те процесе и побољшава целокупно учење и развој детета.

1.4. Важност игре за различите аспекте дечијег развоја

Игра је суштински важна за развој дечијег сазнања, когнитивних способности, емоција и социјалних вештина. Она пружа деци прилику да кроз активност и интеракцију са окружењем истражују свет и прошире своје знање на природан и спонтан начин. Време provedено у игри пружа деци бројне могућности за учење у различитим ситуацијама и на различите начине.

Учење кроз игру активира мождане хемисфере и подстиче развој когнитивних вештина код деце. Док дете учи да хода, ослобађа се зависности од одраслих и самостално истражује околину, што му омогућава да развије оријентационо-сазнајне способности и интелектуално напредује. У почетку, дете опажа свет на дифузан начин, без јасних граница између фантазије и стварности – предмети и ситуације у игри постају симболички и попримају различите улоге (нпр. дрвени комад може бити вештица или лутка) (Чолаковић, 2013).

Како дете расте, његово опажање прелази из простог сагледавања у активно посматрање, које спаја пажњу и будност. До око годину и по, дете развија просторну свест кроз активности као што су преношење и премештање предмета, чиме кроз игру усваја основне појмове простора и тежине предмета, мерећи их и манипулишући њима у складу са својим искуствима (Чолаковић, 2013).

Кроз игру, дете спонтано усваја основне математичке појмове као што су бројање и упоређивање. На пример, када дете имитира одрасле у бројању степеница, оно почиње да повезује ритам и бројеве, што представља први корак у развоју математичког мишљења. У игри дете развија способност да разликује величине и дужине, што представља основу за успешно поређење и процену, као и за каснији развој логичког размишљања (Чолаковић, 2013).

Игра је средство кроз које дете не само да упознаје свет, већ и развија своја осећања и емоционалну интелигенцију. Активности које су прожете емоцијама остављају дубок утисак на дете и помажу му да изгради пријатан и позитиван однос према окружењу. Машта почиње да се развија након друге године и у игри постаје све више стваралачка. Дете ужива у улогама и симболичкој употреби предмета – столица постаје коњ, а замишљени друг прати га у свим авантурама. Ова врста игре не само да подстиче креативност, већ и омогућава детету да превазиђе страхове и стрес кроз стварање нових сценарија и ситуација (Чолаковић, 2013).

Игра у предшколском узрасту доприноси развоју социјалних вештина, сарадње и емпатије код деце. Социјална интеракција у игри омогућава деци да уче како да деле, сарађују и преговарају. Учење друштвених правила кроз игру значајно је за дете, јер му омогућава да препозна моралне норме и усваја их на забаван и природан начин. У друштвеним играма, деца уче да преузимају улоге, поштују друге и прихватају различите перспективе, што је кључно за њихов будући живот у друштву (Чолаковић, 2013).

Стваралачко мишљење код деце има посебно место у развоју. Психолози су утврдили да је игра специфичан облик учења кроз који деца истовремено развијају мишљење и креативност. Играјући се, дете не само да размишља и експериментира, већ и ствара нове светове кроз машту. Стицање искуства кроз игру у највећој мери је спонтано, где дете усваја знања која су му тренутно потребна, а не она која ће му можда бити корисна у будућности (Чолаковић, 2013).

Игра има ослобађајућу улогу за дечију личност и представља интегрисани приступ социјализацији и развоју когнитивних способности. Како дете укључује друге у своју игру и сарађује са вршњацима, ослобађа се егоцентризма и развија логичко размишљање. Социјално учешће у игри подстиче дете да учи да дели, прима и пружа, без љутње или фрустрације. На овај начин, социјална интеракција у игри доприноси развоју вештина потребних за квалитетну социјалну интеграцију (Чолаковић, 2013).

У закључку овог поглавља може се рећи да игра представља неизоставни елемент дечијег развоја, јер обухвата све кључне аспекте који су неопходни за њихов целовит и здрав напредак. Од когнитивних способности и физичког развоја, преко емоционалне стабилности до социјалних вештина, игра је медиј кроз који дете истражује, учи, ствара и повезује се са светом око себе. Улога васпитача у том процесу је од суштинског значаја, јер они кроз своју подршку и вођење креирају окружење у коме игра може да се развија и обогаћује на најбољи начин. Пружањем охрабрења и усмеравањем деце у правцу истраживања и сарадње, васпитачи помажу да игра добије додатни едукативни и социјални значај, истовремено омогућавајући деци да обликују своју личност и стекну неопходне животне вештине.

1.5. Креативни потенцијали и експлоративна улога игре у развоју деце

Игра је основна активност кроз коју дете истражује своју околину, испитује и манипулише предметима, класификује и комбинује их, те кроз тај процес ствара и сопствена правила и реконструише стварност. На овај начин, игра му омогућава интеракцију са окружењем, истовремено пружајући прилику да истражи и усложи сопствени систем знања и искустава. Дете кроз игру развија способност да створи нешто ново, осмишљава различите стратегије за решавање проблема, генерише идеје и истражује необичне начине размишљања и перцепције света. Креативност детета не мора увек да резултира конкретним производом, већ често подразумева процес истраживања и конструкције нових знања у интеракцији са окружењем.

Креативност деце манифестује се кроз њихово експресивно деловање, засновано на субјективној перцепцији и непрестаном истраживању окружења. Стваралачки потенцијал предшколског детета интегрише интелектуалне могућности, мотивацију и емоције. Ова врста креативног понашања ослања се на унутрашњу мотивацију и радозналост детета, које је вођено сопственим интересовањима, спонтаношћу и флексибилношћу у начину деловања. Стваралачки чин у игри подразумева процес симболичке прераде и реструктурирања постојећих знања и искустава, што доприноси новој мотивацији и утиче на однос детета према себи и окружењу.

Игра омогућава детету да развија своје когнитивне способности кроз акцију, истраживање и иновацију. Док се игра, дете открива нова решења, преиначава своје претпоставке и формира нове идеје, што резултира специфичним производом његовог стварања (Тогансе, према Квашчев, 1976). Дете истражује и преиспитује своје претходно знање кроз игру и испробава различите опције, што му омогућава развој способности дивергентног и логичког мишљења, али и асоцијативног повезивања. Различити облици мишљења прожимају се и допуњују, доприносећи развоју нових вештина и комплекснијих модела размишљања.

Игра има значајну улогу у испуњењу педагошких циљева који се ослањају на системски приступ у образовању, који подразумева учење засновано на сарадњи, иницијативи и креативности (Шефер, 2012). Игра у неким ситуацијама има социјални циљ – да подстакне сарадњу међу децом – али понекад је сама сарадња само средство за развој креативних потенцијала. Стваралачко изражавање у игри отвара децу за нова искуства и развија њихову отвореност за истраживање и иновације, како у уметничком, тако и у истраживачком контексту.

У групној игри, дете развија свест о значају сарадње са вршњацима и постаје вољно да се укључи у заједничке активности. Учествујући у игри са другом децом, дете обогаћује своје искуство, истражује нове могућности социјалне комуникације и развија сарадничке односе, који подстичу креативност. Ова заједничка активност помаже детету да истражује и оснажи свој стваралачки потенцијал, градећи истовремено и социјалне вештине.

Радозналост, пластичност и спонтаност код предшколске деце чине овај период живота веома специфичним. Деца посматрају, анализирају и истражују околинду на

начин који је специфичан њиховом узрасту. Како наводе аутори, овај период је симболично описан као „свет је моја шкољка“ или „свет су друга деца“, указујући на дубоку повезаност деце са окружењем и потребом да га истражују и разумеју (Greenspan, 2003). Током игре, деца имају могућност да истражују, прате, повезују и обликују своје претпоставке и закључке, што је важан део њиховог когнитивног и емоционалног развоја.

1.6. Игра као средство за упознавање и развој детета

Игра је веома важна и за упознавање детета, као и за васпитне и терапеутске сврхе. Деца велики део свог слободног времена проводе у игри, а кроз игру можемо открити њихова интересовања, оно што их привлачи и чиме се радују. Игра подстиче свеобухватан развој детета, омогућавајући изражавање радозналости, физичке активности и интелектуалног напретка, као и развој личних особина. Кроз игру, дете почиње да комуницира са окружењем, усваја друштвене норме и облике понашања, али и стиче слику о себи и односу према другима. Омогућава детету да слободно бира активности и доноси одлуке, чиме се развија његова самосталност и стичу различите навике (културне, радне и хигијенске). Она је за дете разонода и радост, што га чини задовољним и опуштеним. Неки психолози, као што су Пијаже, Брунер, Фројд, Мелани Клајн, сматрају да се рад и игра преплићу у животу предшколског детета, јер за њега игра представља важан вид рада, а активности које обавља са озбиљношћу често претвара у игру (Богдановић, 2019).

2. Одрасли у дечијој игри

Одрасли имају кључну улогу у избору и реализацији дечијих игара. Њихова улога подразумева усмеравање, помоћ и подршку детету, уз уважавање узрасних и психофизичких карактеристика сваког детета. Када су дечије активности осмишљене и изведене у одговарајућим условима, уз подршку одраслих, деца имају прилику да се спонтано и креативно изражавају. Ова подршка одраслих често изазива интензивнију концентрацију, бољу усмереност ка циљу и развијање способности за самостално решавање проблема (Медоуз и Кешдан, 2000).

Када одрасли учествују у дечијим играма, сарадња се остварује кроз договарање правила и равноправно учешће у игри. Одрасли могу бити активни учесници, посматрачи, или пружати подршку детету у планирању и реализацији игре. Њихова улога укључује стварање сигурног окружења у коме дете може слободно да истражује и развија самосталност (Јовић и Кувелић, 2005).

Кључно питање је када, како и зашто одрасли треба да се укључе у дечију игру. Ако одрасли наступе као доминантни и контролишу игру, то може угрозити дечију креативност и самосталност. Пожељно је да одрасли буду „равноправни играчи”, који ће препустити деци контролу над игром и дозволити им да креирају своја правила (Године узлета, 2018).

Подршка одраслих може имати негативан утицај када се игра претвори у образовну активност која следи циљеве одраслих, а не детета. Ако одрасли одлучују о свему у вези са игром – о материјалима, правилима, или крајњем циљу, дете губи могућност да буде креативно и самостално. Овакво дириговање игром ограничава слободу детета и његову способност да развија контролу над сопственим активностима.

3. Улога васпитача у дечијој игри

Васпитач игра важну улогу у организовању игре, посебно када су у питању игре са правилима. Улога васпитача је да припреми средства, објасни правила игре и подстакне децу на учешће. Посматрајући игру, васпитач анализира дечије међусобне односе, улоге које преузимају и конфликте који настају, како би помогао у побољшању и развоју игре. Овим приступом, васпитач подржава дечију иницијативу и креативност, омогућавајући им да развијају своје вештине и интересовања (Каменов, 2006).

Савремена истраживања потврђују да деца најбоље уче кроз сопствена чулна искуства, због чега је кључна улога васпитача у стварању подстицајне средине која омогућава развој свих чула. Васпитачи имају задатак да обезбеде разноврсне активности и материјале који су прилагођени узрасту, интересовањима и индивидуалним потребама деце (Dryden & Vos, 2004). Важно је да се деци понуде игре и активности које ће стимулисати њихову креативност, истраживање и самосталност.

У предшколском васпитању, улога васпитача се одвија на више нивоа: као „чувар“ деце, као модел понашања, и као ауторитет. Свака од ових улога доприноси стварању сигурног и подстицајног окружења за дечији развој и игру (Цвјетић, 2021). У наставку је детаљнији преглед улога васпитача и њиховог утицаја на васпитно-образовни процес:

1. Васпитач као чувар

Прва улога васпитача је да буде „чувар“ – да обезбеди сигурност, негу и заштиту детета. Ова улога често изазива отпор код васпитача, али је од суштинског значаја за правилан развој и безбедност деце у предшколским установама. Заштита деце није само физичка, већ захтева и дубоко разумевање развојних потреба деце различитих узраста. На пример, дете од три године има различите потребе и способности у односу на дете од шест година, а васпитач мора прилагодити свој приступ сваком детету у складу с његовим потребама.

У игри, васпитач не сме да доминира. Он пружа децу информације које могу помоћи у њиховом одлучивању, али их охрабрује да дођу до решења на свој начин.

Исправке и сугестије треба да буду суптилне и пожељно да долазе од вршњака, јер је повратна информација од друге деце често прихватљивија и лакша за разумевање (Цвјетић, 2021).

2. Васпитач као модел

Учење по моделу представља веома ефикасан облик социјалног учења, јер деца опонашају понашања одраслих који су им значајни. Васпитач је за децу један од најважнијих модела, јер пружа сигурност и задовољава њихове емоционалне потребе. Одрасли постају узор дечијем понашању, подстичући их да опонашају и развијају вештине које ће им бити потребне. „Бити велики“ један је од основних мотива који подстичу децу на понављање поступака одраслих, а васпитач овде има значајну улогу као инспирација (Цвјетић, 2021).

3. Васпитач као ауторитет

Однос између васпитача и детета није увек однос равноправности. Малом детету је потребан ауторитет који ће га водити, али без строгог наметања. Васпитач остварује ауторитет својим личним примером – тиме како се понаша, како говори и како обавља своје обавезе, а не наметањем правила и избора. За децу, васпитач постаје фигура лепог, доброг и паметног узора, који их води ка развоју и учењу у сигурном окружењу (Цвјетић, 2021).

3.1. Улога васпитача према основама програма

У програму Године узлета (2018) наглашава се да је улога васпитача у дечијој игри вишеструка. Васпитачи треба да обезбеде услове за игру и да буду подршка, али да истовремено препознају тренутке када треба да се повуку и препусте иницијативу деци. Игра је начин на који деца истражују свет, а васпитач је ту да их води, али не и да доминира игром. Преовлађујући принцип је да васпитач ствара подстицајно окружење, у којем деца имају слободу да експериментишу, али и да развијају друштвене односе са вршњацима. Ово укључује полуструктуриране или неструктуриране материјале који омогућавају деци да самостално откривају њихове могућности и користе их у разним активностима .

Васпитач игра значајну улогу у планирању и организовању активности. Према Годинама узлета (2018), васпитач у игри делује као посредник који помаже деци да схвате правила игре, да развију своје социјалне и комуникационе вештине, као и да учествују у кооперативним активностима. Поред тога, васпитач мотивише децу да развијају своју радозналост и ангажованост у игри, постављајући изазове који су прилагођени њиховом развојном нивоу.

Улога васпитача је и да препозна тренутке када игра постаје превише једноставна за дете и када је потребно увести нове изазове како би се игра усложнила. То може подразумевати промену правила или увођење нових елемената који ће подстаћи дете на даље истраживање и учење (Каменов, 1997). Васпитач такође има задатак да обезбеди сигурно и стимулишуће окружење, у којем се дете осећа пријатно и мотивисано за истраживање и учење.

Године узлета (2018) наглашавају значај васпитачеве улоге у подршци дечијој самосталности током игре. Васпитач је ту да помогне деци да развију способност договарања око правила игре и да им омогући да сами креирају ток игре. То подразумева флексибилност у примени правила и стварање простора за дечију креативност и иницијативу. Уколико се деца осећају превише контролисано или ако васпитач доминира игром, она ће изгубити интересовање и мотивацију за учење. Стога је важно да васпитач послуша потребе деце и буде „равноправан играч“, који не намеће своју вољу, већ омогућава деци да слободно истражују (Године узлета, 2018).

Такође, улога васпитача у игри је да подстакне децу да изразе и управљају својим емоцијама. Кроз различите врсте игара, деца уче да разумеју и контролишу своје емоције, како позитивне (радост, задовољство), тако и негативне (бес, љутња). Васпитач помаже деци да кроз игру науче да се носе са својим емоцијама на прихватљив начин и да развију емпатију према другим учесницима у игри. Овај процес је од суштинског значаја за развој социјалних вештина и емоционалне интелигенције.

Код организације игара пред васпитача се постављају ови задаци:

- Припремити средину за извођење игре;
- Усметити децу да схвате замисао игре и да се емоционално уносе у улогу коју су прихватили;

- Помоћи деци да остваре замисли које сами себи постављају и да постигну одређене циљеве;
- Стварати пријатељске односе међу децом која се играју и развијати позитивне моралне особине (Године узлета, 2018).

У програму Године узлета (2018), у оквиру подршке социјалној добробити детета, јасно се издвајају циљеви који доприносе моралном васпитању: развијање успешне социјалне комуникације и кооперативности; развијање моралних вредности и норми и способности моралног расуђивања; развијање алтруизма – емпатија, толерантност, солидарност. У интенционалним условима васпитања и образовања деце, кроз игру се развијају социјалне вештине (комуникација, сарадња, толеранција, кооперативност, дисциплинованост), као и емоционалне вештине (способност препознавања и разумевања својих и туђих емоција, емпатија, самоконтрола у различитим ситуацијама, култивисање позитивних емоција, као и контролисање и каналисање негативних емоција итд.).

Како наводи Каменов, „игра као друштвена активност пружа изванредне могућности за развој социјалне свести код деце и изазивање позитивних емоција које делују интегративно на њихову личност” (2009: 36). Изузетно је важно навикавати дете на живот и рад у колективним условима и омогућити му игре које ће код њега развијати све облике друштвености, примерено понашање кроз поштовање правила, као и прихватање одговорности за одређено понашање. Такође, важно је омогућити деци различите игре у којима ће развијати саосећање, контролисати емоције, каналисати вишак енергије у пожељном правцу, препознавати негативне емоције и преусмерити их у позитивне, што је од суштинског значаја за морални развој детета. Програм Године узлета (2018) комплексно сагледава природу детета. Сагледава дете као биће игре и активног учесника заједнице вршњака и одраслих.

Према старим основама програма предшколског васпитања и образовања (1996, 2006) дете се дефинише као део породице, део вртићке заједнице и део шире социјалне заједнице. Активним учешћем у свим сферама тог заједништва, чији је директно или индиректно члан, дете равноправно партиципира, даје лични допринос и моделује стварност која га окружује. Може се рећи да је игра изузетно важна за морални развој детета предшколског узраста. Морално васпитање се не може уско схватити и посматрати одвојено од других аспеката дечијег развоја, јер је неодвојиви

део социјалног и емоционалног развоја детета. Морално васпитање доприноси социјалној добробити детета, јер је оносоцијално биће које које и учи у социјалној средини и остварује интеракцију са вршњацима и одраслима. Некад актуелан програмски документ у Републици Србији, Опште основе предшколског програма (2006), одраз је времена у којем је настао и примењивао се у раду. Уједно, осликава и поглед на дете и филозофију васпитања карактеристичну за период у којем је настао. У овом програму нема конкретних упутстава за дечију игру, нити је представљена подела игара, али су дефинисане улоге и задаци васпитача у односу на дечију игру.

У Моделу А дефинисане су улоге васпитача у дечијој игри. У овом делу програма се наводи следеће: „Потребно је да васпитач подстиче игру у свим развојним доменима – интелектуалном, социјалном, физичком и емоционалном” (Правилник о Општим..., 2006: 38).

У Моделу Б игра се препознаје као водећа дечија активност. У овом делу програма се уочавају задаци васпитача у односу на дечију игру. Задаци васпитача у вези са дечијом игром, када је у питању игра која је у функцији моралног развоја, следећи су:

- да у васпитању игром тежи целовитом и општем развоју детета и потребно је да васпитач омогући деци све врсте игара;

- игра треба да васпитно делује на дете, тако што ће да очува хумане вредности (сараднички односи међу играчима, али и развијање позитивних емоција);

- васпитач треба да у игри створи оптимистичко расположење код деце, поготово у случајевима неуспеха у игри, треба да негује поштену игру и улажење у активнесоцијалне односе са другом децом и одраслима;

- васпитач треба да омогући деци прилику да се уживљавају у различите улоге које за њих представљају симбол снаге и независности, а то је поготово од значаја за стидљиву и повучену децу, јер ће се у таквим улогама осећати сигурније.

3.2. Улога васпитача у игри и развоју дечијих потенцијала

Васпитачева улога у игри деце је кључна, не само у пружању подршке и помоћи, већ и у правовременом управљању динамиком игре како би се подстакли оптимални развојни исходи. Васпитач треба с интересовањем да прати игру деце, са озбиљношћу и спремношћу да интервенише када је потребно, али и да пружи простора за спонтаност, креативност и самоорганизацију у игри.

3.2.1. Утицај васпитача на теме и садржаје игре

Васпитач активно утиче на садржај и тематику игре, креирајући ситуације које подстичу дечију машту и стварају основу за нове активности. Овакве ситуације могу укључивати шетње, читање прича и бајки, или организовање различитих прослава и догађаја који инспиришу децу и обогаћују њихове игре. Деца се, на пример, могу играти бајки које им васпитач чита, креирајући ситуације и сценарије засноване на тим причама, док васпитач може помоћи у организовању игре или пружити подршку деци у развоју њихових замисли.

3.2.2. Улога васпитача у дидактичким и групним играма

Посебно важну улогу васпитач има у дидактичким играма, где децу упознаје са правилима игре и прати њихово поштовање. У овим играма, васпитач усмерава дечију активност, пружа потребне информације и по потреби активно учествује, будући да се комуникација са другим играчима и предметима одвија у оквиру строго дефинисаних правила. У групним играма, васпитач често подстиче и организује колективне активности које децу уче сарадњи, усклађивању интереса и социјализацији, што је важно за стицање вештина неопходних за живот у друштву.

Васпитач утиче на ток и организацију игре кроз директан и индиректан утицај. Индиректни утицај се остварује када васпитач пружа деци играчке и материјале који су садржајно повезани са њиховим искуствима, на пример, након шетње или читања бајки. Директан утицај подразумева активно укључивање у игру, нарочито када дете не успева само да пронађе партнера за игру или је несигурно у избору улоге.

Васпитач у таквим ситуацијама може дати предлог за игру или директно позвати дете да преузме одређену улогу, чиме јача његово самопоуздање.

3.2.3. Неговање дечије креативности и иницијативе

У предшколском васпитању, васпитач треба да буде „менаџер“ дечије игре, а не само водитељ или учитељ, што је у складу са хуманистичким и демократским тенденцијама које захтевају партнерски однос са децом. Како Године узлета (2018) наводе, васпитачева улога није да доминира над игром, већ да на индиректан начин подстакне децу на размишљање, радозналост и креативност. На тај начин се омогућава да утицаји васпитача буду суптилни, омогућавајући деци слободу у игри и задовољавајући њихову потребу за спонтаношћу и самосталном организацијом.

3.2.4. Васпитач као подршка емоционалном развоју кроз игру

Кроз различите активности, деца уче како да изразе и управљају својим емоцијама. Васпитач помаже деци да разумеју и прихвате и позитивне и негативне емоције, било да је реч о срећи и радости или о бесу и фрустрацији. Пружање подршке у оваквим ситуацијама омогућава деци да боље разумеју себе и друге, развијајући емпатију и социјалну осетљивост која је важна за њихов емоционални развој.

3.2.5. Сарадња са родитељима и избор играчака

Поред тога што је васпитач ангажован у избору игара и материјала у вртићу, важну улогу у дечијем развоју има и сарадња са родитељима. За здрав и успешан развој деце, и васпитачи и родитељи треба да се ангажују као партнери у игри и да пружају љубав, нежност и подршку која је деци потребна. Игра коју деца развијају уз подршку одраслих требало би да им омогући развој маште, стрпљења, координације покрета и социјализације.

Улога васпитача у процесу игре укључује и представљање материјала, објашњавање правила понашања у игри и пружање могућности за избор места на којем ће материјал бити доступан. Васпитач подстиче децу на истраживање материјала, прати њихов успех у игри и пружа помоћ када је потребно. Поред тога, васпитач може децу мотивисати да сама осмисле и креирају своје материјале и игре, чиме подстиче њихову креативност и иницијативу.

3.2.6. Одржавање баланса између слободe у игри и структуре

Правилно осмишљена и организована игра захтева осетљив приступ васпитача, који мора да препозна тренутке када је потребно да се повуче, али и оне када треба активно да се укључи и помогне детету да савлада изазове у игри. Стварање простора за слободну игру, омогућавајући деци да истражују, маштају и креативно делују, основа је за изградњу будућих стваралачких способности детета, како на индивидуалном тако и на социјалном плану. Нагласак је на индиректној подршци, интеракцији и неговању дечије креативности и социјалних вештина, што је наглашено у програму Године узлета (2018).

3.3. Партнерски однос васпитача и деце у игри

Партнерски однос између васпитача и деце представља кључни аспект у васпитно-образовном процесу, посебно у контексту игре. Овај однос заснован је на узајамном поштовању, разумевању и подршци, где васпитач преузима улогу не само водитеља и учитеља, већ и партнера који активно учествује у активностима са децом и прилагођава се њиховим потребама и интересовањима (Pavlović Breneselović & Pavlovski, 2000).

Партнерски однос између васпитача и деце подразумева равнотежу између ауторитета и равноправности. У овом контексту, васпитач се не понаша као доминантна фигура која једнострано управља активностима, већ као сарадник који разуме и уважава дечије потребе, пружајући им подршку и смернице које их воде у правцу развоја. Један од основних принципа партнерског односа је равноправност – свако дете има право на избор, изражавање мишљења и активно учешће у одлукама које се тичу њихове игре и учења (Pavlović Breneselović & Pavlovski, 2000: 15-24).

Активно слушање представља једну од најзначајнијих вештина у партнерском односу васпитача и деце. Васпитач је укључен и пажљиво прати шта деца говоре, без предрасуда и критике. Овим приступом васпитач не само да изграђује осећај сигурности код деце, већ и подстиче њихову самосталност и осећај компетенције (Pavlović Breneselović & Pavlovski, 2000:169-254). Поред вербалне, значајна је и невербална комуникација, која укључује одржавање контакта очима, осмехе и друге

гестове подршке, чиме васпитач показује свој интерес за оно што деца изражавају и раде у игри.

Партнерски однос захтева да деца имају могућност избора, јер је осећај слободe у избору основа за развој самопоуздања, самосталности и осећаја одговорности. Омогућавање избора у игри подстиче активан однос детета према окружењу, где дете учи да доноси одлуке и развија осећај контроле над ситуацијом (Pavlović Breneselović & Pavlovski, 2000).

Партнерски однос између васпитача и деце ствара простор за ко-конструкцију знања, где дете и васпитач заједнички обликују значење и разумевање. Васпитач користи дијалог као основни метод подучавања, при чему подстиче децу да истражују, постављају питања и размењују идеје. Тако деца развијају критичко мишљење и постају активни учесници у сопственом процесу учења.

Да би партнерски однос био успешан, васпитач треба да покаже флексибилност и спремност за прилагођавање активности у складу са интересовањима и развојним потребама деце. Успешан партнерски однос подразумева да васпитач константно прилагођава своју улогу, вреднујући дечију креативност и иницијативу, а не намећући унапред одређене оквире. Овакав приступ омогућава деци да слободно изразе своје потенцијале и да се игра развија у складу са њиховим потребама и интересовањима.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Предмет и проблем истраживања

Као што је наведено у теоријском делу рада, игра је кључна активност у животу детета, кроз коју оно сарађује, преговара и договара се са вршњацима, развија осећај заједништва и учи да усклађује своје потребе и жеље са потребама других. Такође, кроз игру дете стиче самосталност у мишљењу и делању, учи да поштује правила и развија друштвене и когнитивне вештине. У програмском документу Републике Србије, Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“ (2018), игра је јасно издвојена као централни део програма. Игра се дели према степену и начину укључености васпитача на отворену, проширену и вођену игру. Улога васпитача у свакој од ових игара је различита, од припреме и праћења до активног учешћа и усмеравања.

Предмет истраживања је улога васпитача у дечијој игри, са фокусом на његово укључивање, подршку и начине учешћа у различитим типовима игре. Циљ је да се кроз истраживање детаљно анализира потреба и значај његовог ангажовања у игри како би се она подстакла, обликовала и обогатила.

Проблем истраживања произилази из питања: Како васпитачи на најбољи начин могу да подрже дечију игру, тако да она задржи своју креативност и самосталност детета, али и да буде средство кроз које деца стичу важне вештине и знања. Посебно је важно разумети како различити нивои укључивања васпитача утичу на развој деце, као и који су најбољи приступи за постизање оптималног баланса између самосталности деце и подршке одраслих.

2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је: Испитати заступљеност укључивања, подржавања и учешћа васпитача у дечијој игри у Предшколској установи „Радост“ Нови Бановци.

Задаци истраживања:

1. Испитати ставове васпитача о утицају улога васпитача на дечију игру.
2. Утврдити начине подржавања дечије игре и улоге васпитача у њеном подржавању.
3. Испитати ставове васпитача о важности подржавања, укључивања и учешћа васпитача у дечију игру.
4. Испитати ставове васпитача о важности за дете да васпитачи подржавају, укључују се и учествују у игри.

3. Методе, технике и инструменти истраживања

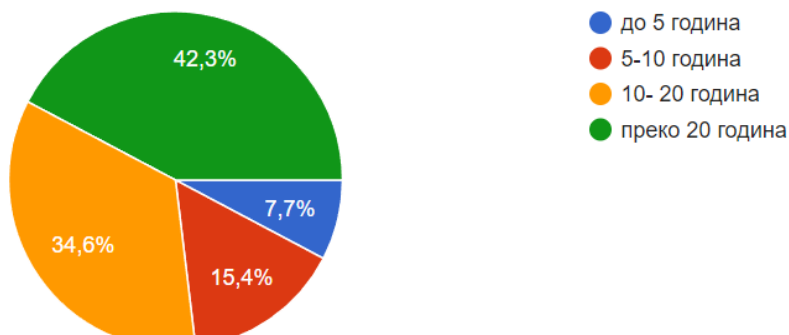
Истраживање је спроведено коришћењем дескриптивне методе, која служи за детаљан опис и анализу проблема. Ова метода омогућава да се на основу добијених података опише постојеће стање и донесу закључци о улози васпитача у дечијој игри. Дескриптивна метода је погодна за истраживање ове врсте јер омогућава систематичан приступ прикупљању и интерпретацији информација, а користиће се и у фази извођења закључака.

Техника која ће се користити у истраживању је анкетирање. Анкета је сачињена специјално за потребе овог истраживања и садржи 15 питања, од којих два дају податке о структури узорка, док 13 ајтема мере ставове васпитача о њиховој улози у дечијој игри. Ајтеми су осмишљени тако да обухвате различите аспекте учешћа васпитача у игри, као и њихов доживљај значаја и начина подршке игри.

Подаци прикупљени анкетом анализирани су комбиновањем квантитативних и квалитативних метода. Квантитативна анализа обухвата статистичку обраду података, као што су фреквенција и проценти, док ће квалитативна анализа укључивати детаљнију интерпретацију ставова испитаника, идентификацију кључних тема и образаца у одговорима. Оваква комбинација метода омогућава свеобухватнији увид у проблем и дубље разумевање улоге васпитача у дечијој игри.

4. Узорак истраживања

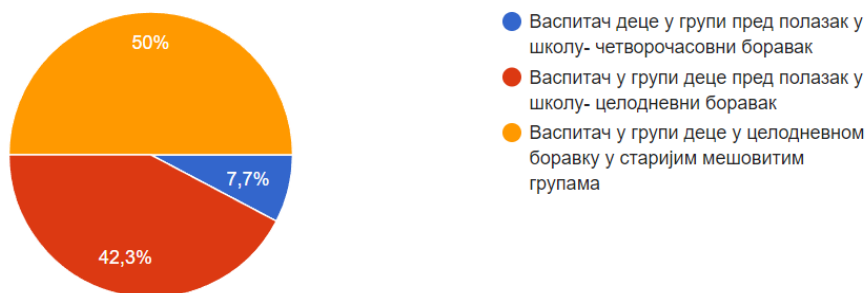
Узорак истраживања обухвата 24 васпитача од којих 2 васпитача раде у полудневном, 10 васпитача ради у целодневном програму и 12 васпитача ради са старијим узрастом Предшколске установе „Радост“ Нови Бановци. Узорком су обухваћени васпитачи из три објекта из различитих места Подунавља.

Графикон 1 Структура узорка према радном стажу у ПУ

На графикону 1 види се да је највише васпитача са стажом преко 20 година, затим следи категорија од 10-20 година, знатно је мање васпитача са радним стажом од 5-10 година, и најмањи број је оних до 5 година. Ово може указати на значајну улогу искуства у обликовању ставова и поступака у подршци децјој игри.

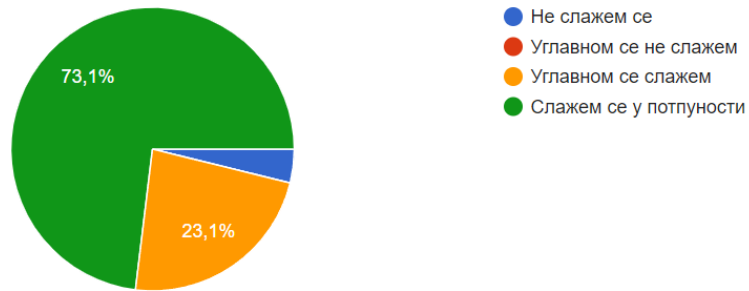
Графикон 2 приказује узрасну групу с којом васпитачи раде у радној 2024/2025. години. Од укупно 24 васпитача, највише је оних које раде са узрастом деце пред полазак у школу у целодневном боравку.

Графикон 2 Структура узорка према узрасној групи

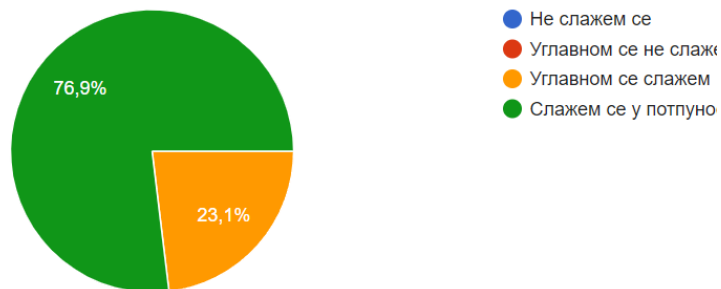
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Прво питање је било да васпитачи искажу степен слагања са тврдњом да је игра кључна активност за децу.

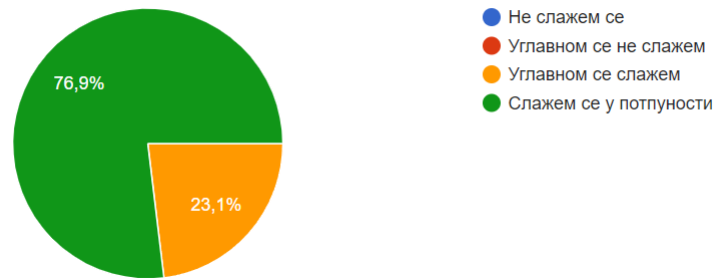
Графикон 3 *Игра као кључна активност за дете предшколског узраста*

Од укупно 24 васпитача 73,1% васпитачица се слаже са тврдњом да је игра кључна активност за децу, док се 23,1% углавном слаже (графикон 3). Велики број испитаних се у потпуности слаже да је игра кључна за развој деце. Ово потврђује важност игре као централног елемента у васпитно-образовном раду.

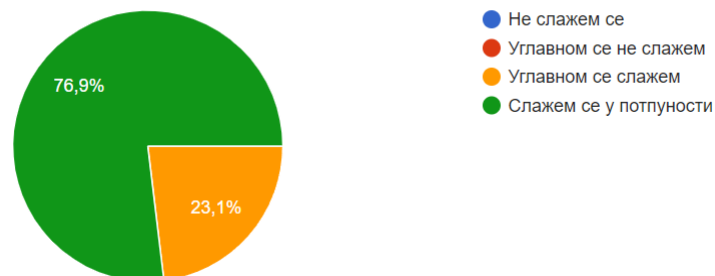
Графикон 4 *Игра подржава развој детета као целовитог бића и утиче на свеукупан психофизички развој детета*

Процент од 76,9% васпитача се слаже и 23,1% се углавном слаже са тврдњом да игра подржава развој детета као целовитог бића и утиче на свеукупан психофизички развој детета (графикон 4). Преовлађујући позитивни одговори сугеришу да испитанице препознају холистички значај игре у развоју деце, укључујући емоционални, социјални и физички развој.

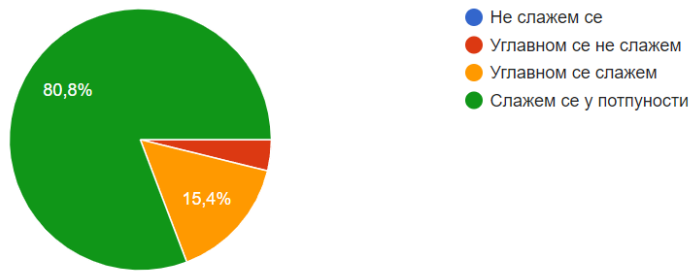
Графикон 5 Деца кроз игру трансформишу стварност и конструишу своја знања о њој

Највећи број васпитача (76,9%) се слаже са тврдњом да деца кроз игру трансформишу стварност и конструишу своја знања о њој, тј. дете предшколског узраста доминантно учи кроз игру, док се 23,1% углавном слаже (графикон 5). Резултати указују на то да васпитачи уочавају да игра представља кључни начин кроз који деца интегришу нова искуства и знања.

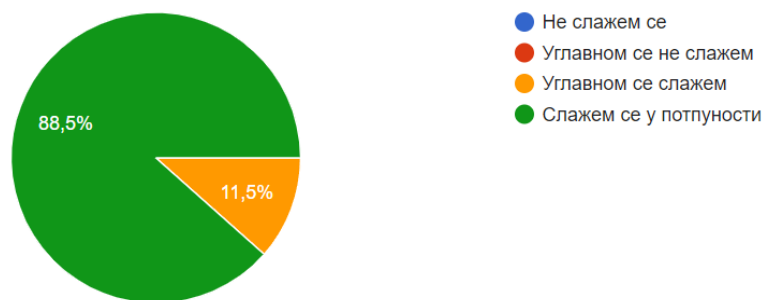
Графикон 6 Важно обезбедити детету слободу избора материјала, места и интеракција у дечијој игри од стране васпитача

Исти проценат васпитача (76,9%) слаже се у потпуности и 23,1% се углавном слаже да је важно обезбедити детету слободу избора материјала, места и интеракција у дечијој игри од стране васпитача (графикон 6). Велики број испитаних сматра да је важно омогућити деци слободу избора, што је значајно за развијање њихове аутономије и самопоуздања у игри.

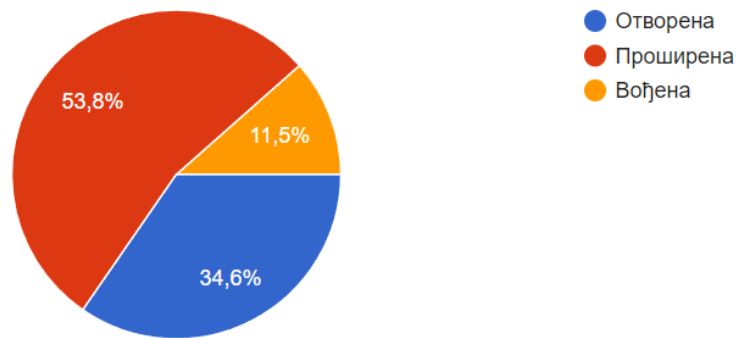
Графикон 7 Праћење дечије игре доприноси разумевању дечије игре

Највећи број васпитача (80,8%) се слаже и 15,4% се углавном слаже са тврдњом да праћење дечије игре доприноси разумевању дечије игре (графикон 7). Васпитачи верују да их активно праћење игре подстиче на боље разумевање дечјих интересовања и развојних потреба.

Графикон 8 Васпитач подржава дечију игру

Највећи број васпитача сматра да подржава дечију игру (88,5%), а 11,5% се углавном слаже с том тврдњом, што иде у прилог чињеници да васпитачи препознају значај вођења дечије игре од стране деце (графикон 8). То указује на свест о значају њихове улоге у обликовању квалитетних игровних искустава.

Графикон 9 Најкомлетније подржан тип игре

Највећи број васпитача (53,8%) најкомлетније подржава проширену дечију игру, што иде у прилог томе да дају деци слободу и уважавају дечије потребе када је игра у питању (графикон 9). Испитанице највише подржавају тип игре који подстиче аутономију деце, што је у складу са савременим васпитним приступима који акцентују дететову иницијативу.

Табела 1 Начини проширивања дечије игре

Шта радим?	На који начин?
Играм се са њима	Новим материјалима, новим простором, новом интеракцијом
Уношењем материјала, укључивањем у игру	Постављањем отворених питања
Следим дечије потребе	Пратим интересовања и додајем материјале са којима могу да проширују своје знање
Додавањем средстава за игру	Улазећи у одређену улогу, заједничком израдом производа
Организовањем физичке средине	Учење у објекту са другим групама
Увођењем нових провокација	Подражавањем започете игре

Из табеле 1 можемо закључити да васпитачи имају разноврсне приступе за проширивање дечије игре, који су усмерени на подстицање дечије креативности, маште и дубљег разумевања. Први аспект проширивања дечије игре односи се на непосредно учешће васпитача у игри. Укључивањем нових материјала, пружањем новог простора и иницирањем нових интеракција, васпитачи обогаћују искуства деце и омогућавају им да развијају нове вештине.

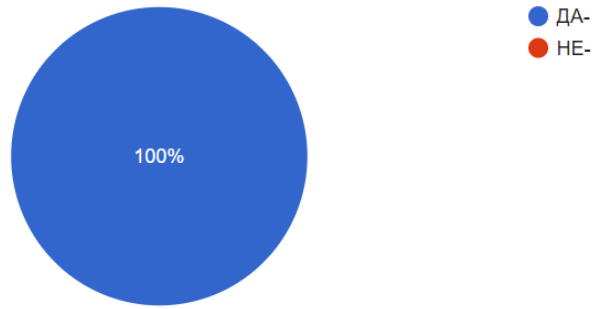
Други аспект је уношење материјала и постављање отворених питања, чиме се подстиче дечије размишљање, истраживање и експериментисање у игри. Васпитачи овим приступом охрабрују децу да траже нове начине за решавање проблема и развијају своје когнитивне вештине.

Трећи начин се огледа у праћењу интересовања деце, што омогућава васпитачима да персонализују искуства сваком детету. Додавањем материјала који одговарају тренутним интересовањима деце, подстиче се радозналост и жеља за истраживањем, чиме деца постепено проширују своје знање.

Четврти приступ подразумева улазак васпитача у одређене улоге и заједничку израду продуката са децом. Овим васпитач постаје активан саиграч, што децу мотивише да истрају у активности, док се уједно развијају и социјалне и емотивне вештине.

Пети аспект је организација физичке средине тако да омогућава учење и игру у сарадњи са другим групама. На овај начин деца добијају прилику за интеракцију са вршњацима, што унапређује њихове социјалне и комуникативне способности.

Шести и последњи аспект је увођење нових провокација којима васпитач подржава и подражава већ започету игру. На овај начин игра се не прекида, већ се на суптилан начин усмерава и обогаћује. Можемо закључити да васпитачи у развоју дечије игре преузимају улогу саиграча који подржава и унапређује игру деце, а не управља њоме. Оваквим приступом омогућава се деци да се слободно изразе и истражују, што је од великог значаја за њихов целовит развој.

Графикон 10 Спремност васпитача да буде саиграч са децом у игри

Из графикона 10 се види да сви анкетирани исказују спремност да буду саиграчи деци, што показује да свако од васпитача придаје велики значаја дететовом виђењу игара, те да је улога васпитача у игри итекако значајна.

Табела 2 Спремност васпитача да буде саиграч са децом у игри

Изјава васпитача	Коментар на улогу
Увек сам била саиграч деци	Да, кроз игру са децом
Пажљиво, стрпљиво, поштујући њихову вољу и правила	Осећам се оснажено и спремно јер сам свесна значаја игре за децу
Ја сам њихов партнер у игри	Тиме деци дајемо пример да је игра важна

Из табеле 2 је јасно да васпитачи прилазе игри као важном делу дечијег развоја, те да себе виде као активне учеснике у игри, а не као наметнуте ауторитете. Први аспект који можемо приметити из изјава је континуитет у улози саиграча: васпитачи истичу да су „увек били саиграчи деци“. Ово показује њихову доследност и приврженост игри као средству комуникације и развоја. Коментар „кроз игру са децом“ сугерише да је њихова улога природна и да игра користи као главни метод интеракције, што олакшава деци да се осећају опуштено и прихваћено.

Други аспект је емпатија и поштовање дечијих интересовања, што се истиче у изјави „пажљиво, стрпљиво, поштујући њихову вољу и правила“. Овакво стрпљење и прилагођавање показује да васпитачи препознају дечију индивидуалност и пружају им слободу да креирају правила игре. Коментар „осећам се оснажено и спремно јер сам свесна значаја игре за децу“ указује на њихову сигурност у улози и разумевање игре као важне педагошке алатке.

Трећи аспект представља моделовање значаја игре, где васпитач наводи „ја сам њихов партнер у игри“. Овакав став пружа пример деци, показујући им да је игра активност која има вредност и за одрасле. Коментар „тима деци дајемо пример да је игра важна“ указује да васпитачи свесно граде позитиван став деце према игри, развијајући њихово разумевање о важности заједничког времена и комуникације кроз игру. У целини, овај одговор илуструје како васпитачи, кроз активну, емпатичну и партнерску улогу, не само да учествују у игри већ и значајно доприносе дечијем развоју и позитивним ставовима према учењу и социјалним интеракцијама.

Одговори на питање *Која врста подршке Вам је као васпитачу потребна да би се осећали још компетентније да подржите дечију игру?* приказани су у табели 3.

Табела 3 Врста подршке васпитачу да би се осећао још компетентније да подржи дечију игру

Изјава васпитача	Коментар на улогу
Ниједна	Само вежба
Више материјала	Свака подршка је добродошла
Идеје, нови вид игре	Размена са колегиницама и стручном службом
Литература	Семинари

Резултати приказани у табели 3 указују на специфичне потребе васпитача за додатном подршком у циљу осећања веће компетентности у подршци дечијој игри. Одговори сугеришу да васпитачи не траже само материјалну, већ и стручно-педагошку и сарадничку подршку, што је важно за њихов професионални развој и побољшање укупног квалитета игре. Резултати показују да би већа доступност ресурса, већа подршка у виду сарадње са колегама и стручно усавршавање значајно утицали на осећај компетентности васпитача, чинећи их сигурнијим и спремнијим да подрже и обогате дечију игру.

Следеће питање је било који су наредни кораци у пракси у вези са дечијом игром и њиховом улогом у њој. Одговори васпитача на питање о наредним корацима у пракси указују на висок степен свести и посвећености унапређивању подршке

дечијој игри, као и на промишљено приступање њиховој улози у тој игри. На основу одговора могу се извући следећи закључци:

1. Фокус на ослушкивање и боље разумевање дечијих потреба у игри – Одговори као што су „пажљивије и потпуније ослушкивање деце у игри“ и „мислим да имам пуно разумевања за дечију игру“ показују да васпитачи придају велику важност разумевању дечијих интересовања и потреба у игри. Ово сугерише тежњу ка приступу који је флексибилан, уважавајући иницијативу деце и њихову аутономију у игри.

2. Унапређење компетенција кроз самоанализу и саморефлексију – Нагласак на „саморефлексији сопствене праксе“ указује на то да васпитачи препознају вредност континуираног промишљања о свом раду. Ово може подразумевати преиспитивање својих метода и стално унапређење праксе како би се обезбедила боља подршка за дечију игру.

3. Прихватање „безбедног ризика“ у игри – Одговор „критеријум за ‘безбедни ризик’“ показује свест о важности пружања деци прилике за истраживање и експериментисање у сигурним оквирима. Ово је важан аспект јер омогућава деци да развијају самопоуздање и уче кроз своја искуства, али без изложености опасностима.

4. Креативност и природни материјали као ресурси – Одговори као што су „понуда и креирање игара од природних материјала“ и „идеје за новим играма“ показују да васпитачи желе да користе природне ресурсе и креативно развијају активности које подстичу дечију машту и истраживачки дух. Ово такође може бити у складу са савременим еколошким приступом васпитању.

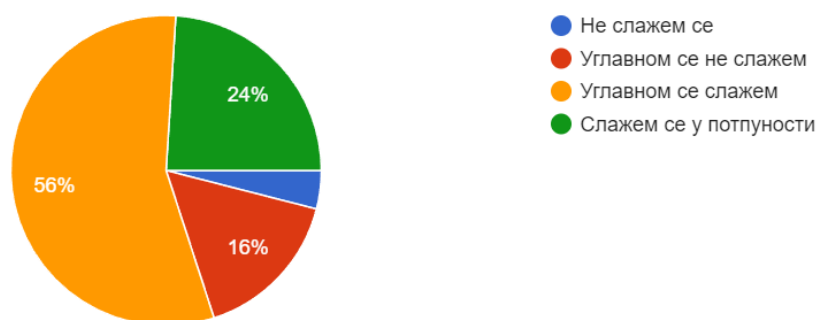
5. Толеранција и уважавање – У одговору „толеранција и уважавање“ види се жеља да се деци пружи окружење које негује емпатију, поштовање према другима и отвореност. Ово је значајно за развој дечијих социјалних вештина, као и за стварање позитивне атмосфере у групи.

6. Снимање и анализирање активности – Одговор „снимање и анализирање“ сугерише на намеру да се дечија игра документује како би се касније анализирала, што може бити корисно за боље разумевање дечијег понашања и напредак. Ово је и начин на који васпитачи могу додатно унапредити своју праксу кроз објективну рефлексију.

7. Читање стручне литературе – Одговор „ишчитавање литературе“ показује да васпитачи препознају значај стручног усавршавања и теоријског знања као подлоге за свакодневну праксу. Ово може бити начин на који васпитачи допуњују своје знање и добијају нове идеје за обогаћивање игре.

Укратко, одговори указују на одговорно и проактивно размишљање васпитача о сопственој улози у подршци дечијој игри, као и на спремност да се, кроз самоанализу, унапређење компетенција и коришћење природних ресурса, додатно побољша квалитет окружења у коме деца уче и расту.

Следећим питањем утврдили смо мишљење васпитача о доприносу концепције програма „Године узлета“ у разумевању дечије игре, игре са природним материјалима и самооцењивању и анализи сопственог рада у циљу унапређења његовог квалитета. Резултати су приказани на графикаону 11.

Графикон 11 Допринос концепције програма „Године узлета“ у разумевању дечије игре, игре са природним материјалима и самооцењивању и анализи сопственог рада у циљу унапређења његовог квалитета

Из графикаона 11 се може закључити да се већина испитаника (24% се у потпуности и 56% углавном слаже) слаже са изнетом тврдњом, што указује на позитиван став. Само 20% испитаника има негативан став (16% углавном се не слажем и 4% не слажем се), што сугерише да код петине испитаника постоји неслагање. Овај резултат указује на општи консензус међу испитаницима у корист доприноса концепције програма „Године узлета“ разумевању дечије игре, игре са природним материјалима и самооцењивању и анализи сопственог рада у циљу унапређења његовог квалитета.

Последње питање је било: „Које рефлексивно питање себи постављате када је у питању дечија игра?“ Одговори васпитача указују на дубоку рефлексiju и разноликост приступа када је у питању подршка и разумевање дечије игре. Сваки

одговор представља различит аспект који васпитачи сматрају важним за унапређивање свог приступа игри, уз фокус на иновације, подстицање дечијих идеја, укључивање деце са различитим карактеристикама и унапређење интеракције.

1. Фокус на укључивање стидљиве деце у игру – Одговор „како стидљиву децу укључити у игру“ указује на свесност о потреби да се сва деца осећају укључено и добродошло у активностима. Васпитачи су свесни да је неопходно прилагодити приступ, нарочито када је реч о деци која су можда интровертна или стидљива, и промишљају о методама које би их охрабриле да се активније укључе у игру.

2. Потрага за новим изворима и обогаћивање игре – Одговор „где наћи још извора и како употпунити игру“ показује да васпитачи стреме ка обогаћивању игара и траже креативне идеје које могу побољшати квалитет активности. Ово је показатељ мотивације да се игра учини динамичнијом и занимљивијом, уз увођење нових материјала и концепата који ће подстаћи дечију машту и интересовање.

3. Поређење дечије игре некад и сад – Ово рефлексивно питање показује да васпитачи промишљају о развоју и еволуцији дечије игре кроз време. Овај одговор сугерише и на свест о социокултурним променама које утичу на дечије активности и на потребу да се разумеју савремене игре и интересовања деце.

4. Свест о својој улози као равноправног саиграча – Одговор „да ли сам био равноправни саиграч са децом“ указује на значајну свест о важности улоге васпитача као саиграча који не води, већ подржава и учествује равноправно у игри. Овај приступ промовише самосталност деце и омогућава им да преузму иницијативу у игри.

5. Подстицање креативности и размишљања код деце – Изјава „о чему ли сад размишљају, шта ли ће ново да смисле“ показује интересовање за размишљања и креативне идеје деце. Васпитачи су заинтересовани за праћење дечијих мисли и планова у игри, што може да допринесе бољем разумевању њихових потреба и интересовања, као и омогућавање игре која је подстакнута њиховим иницијативама.

6. Постављање адекватних питања и подршка самосталности – Одговори „да ли сам поставила адекватно питање детету“ и „да ли сам пустила њих да воде игру“ показују значајну саморефлексију васпитача. Они размишљају о томе да ли креирају

простор у којем деца могу да изразе своје мисли и да ли им дозвољавају довољно слободу да воде игру, што указује на свест о важности дечије аутономије.

7. Интересовање за будућа интересовања деце у игри – Одговор „чега ће деца пожелети да се играју“ указује на спремност васпитача да прате интересовања деце и да планирају активности на основу тих интересовања. Овај одговор сугерише флексибилност и отвореност према прилагођавању игара у складу са дечијим потребама.

Одговори васпитача показују високу свест о важности игре у развоју деце и посвећеност унапређивању својих приступа игри. Њихова размишљања обухватају различите аспекте, укључујући подршку дечијој креативности, укључивање сваког детета у игру, фокус на дечију аутономију, као и стално унапређење професионалне праксе.

1. Дискусија резултата истраживања

Резултати истраживања указују на изразиту свест васпитача о значају игре као кључне активности за развој деце, што се огледа у високом проценту слагања са тврдњама које истичу значај игре за психофизички развој, као и за трансформацију и конструисање знања деце. Васпитачи углавном препознају игру као централну активност у васпитно-образовном процесу, што је поткрепљено подацима који показују да 73,1% васпитача сматра игру кључном за развој детета и 76,9% их слаже са тврдњом да игра подржава целовит развој детета. Ови резултати подржавају савремене приступе васпитању који се фокусирају на холистички развој деце, укључујући емоционални, социјални и когнитивни аспект.

Занимљив је и резултат који се односи на активну улогу васпитача у игри. Велики број васпитача, тачније 88,5%, изјављује да активно подржава дечију игру, што указује на свест о значају њихове улоге као саиграча, а не као контролора. Ова улога васпитача који активно учествује у игри, појачава ефекат самосталног истраживања и учења деце, што им омогућава да развијају своје вештине, самопоуздање и креативност. Такође, резултати из табеле 1, који показују разнолике приступе васпитача у проширивању игре, указују на њихову способност да уносе нове материјале и постављају отворена питања, чиме се подстичу деца да развијају нове вештине и решавају проблеме.

Важно је напоменути да васпитачи препознају значај слободе избора за децу у игри. Око 76,9% испитаника слаже се да је важно дати деци слободу у избору материјала, места и врсте интеракција, што је значајно за њихову аутономију и самопоуздање. Ово је у складу са савременим васпитним приступима који наглашавају значај дечје иницијативе и независности. Васпитачи овим приступом подстичу децу да се осећају оснажено и слободно, чиме се доприноси њиховом позитивном развоју.

Упитан о врсти подршке која им је потребна за веће компетентности у подршци дечијој игри, васпитачи су указали на значај доступности више материјала, размене идеја са колегама и стручним особљем, као и на важност стручног усавршавања и семинара. Ови резултати откривају да васпитачи не само да траже практичну и

материјалну подршку, већ и стручну и колегијалну сарадњу, што је кључно за њихов професионални развој и осећај компетентности у раду са децом.

Одговори на питање о наредним корацима указују на то да васпитачи разумеју потребу за континуираним унапређењем своје праксе, а истовремено настоје да ослушкују потребе деце и да се прилагоде њиховим интересовањима. Они су свесни значаја „безбедног ризика“ у игри, што им омогућава да деци пруже прилику за истраживање и експериментисање у сигурним оквирима. Такође, наводе да је увођење природних материјала и подстицање креативности важан аспект њиховог рада, што је у складу са трендовима одрживости и еколошког образовања.

Резултати такође указују на то да већина васпитача сматра да концепција програма „Године узлета“ има позитиван допринос у разумевању дечије игре, игре са природним материјалима и самооцењивању сопственог рада, што указује на високу свест о важности овог програма за њихов професионални раст.

На крају, одговори васпитача на рефлексивно питање о њиховој улози у игри показују дубоку саморефлексију и спремност на стално побољшање. Васпитачи се фокусирају на иновације, као и на уважавање различитих потреба деце, што указује на њихову посвећеност и напор да се стално развијају како би побољшали квалитет подршке дечијој игри и развоју.

2. Педагошке импликације резултата

Ови резултати указују на потребу за додатним програмима и обукама које ће даље оснажити васпитаче у раду са децом кроз игру. Показује се да је подршка дечјој аутономији и иницијативи у игри кључна за њихов развој, и да је потребно подстицати и друге васпитаче на активну улогу у посматрању и праћењу дечјих интересовања. Истраживања указују да је увођење више слободних, неструктурисаних активности повезано са бољим резултатима у саморегулацији и емоционалном развоју код деце.

На основу добијених резултата, може се закључити да васпитачи треба да раде на стварању подстицајне средине која омогућава деци да самостално истражују кроз игру, али и да буду ту као подршка када је потребно. Такође, потребно је уложити

додатне напоре у развој стратегија за укључивање стидљиве и мање социјализоване деце у игру, као и за иновације у приступима који доприносе развоју дечијих потенцијала.

3. Ограничења и могућности за будућа истраживања

Истраживање је ограничено бројем испитаника и специфичним узрастом деце, што оставља могућност за даља истраживања са већим узорком и детаљнијим анализама. Истраживање је спроведено у одређеном културолошком и образовном контексту, што значи да се резултати могу разликовати у другим окружењима.

Потребна су додатна истраживања која би обухватила различите регије и типове предшколских установа ради добијања објективнијих закључака. Такође, будућа истраживања могла би укључити и испитивање ефеката различитих приступа игри у развоју социјалних и когнитивних вештина деце, као и упоређивање искустава васпитача са различитим дужинама радног стажа.

4. Промене у пракси

У ПУ „Радост“ Нови Бановци, спроведена су значајна унапређења у пракси, којима су васпитачи своју улогу у игри додатно оснажили, поставши не само саиграчи већ и истраживачи своје праксе. Кроз имплементацију савремених принципа и уз праћење концепта програма „Године узлета“, васпитачи су се фокусирали на кључне аспекте подршке у дечијој игри, подстичући холистички развој деце.

Промена улоге васпитача као саиграча, уместо контролора, имала је кључни утицај на ангажовање и самопоуздање деце. Васпитачи су кроз активно учешће помогли деци да оснаже вештине решавања проблема и комуникације, поставши модел који их подстиче да самостално размишљају и доносе одлуке. На пример, у свакодневним играма улога, васпитачи су активно преузимали различите улоге

заједно са децом, што је довело до њиховог дубљег уживљавања у сценарије, побољшања друштвених односа и развоја сарадње у групи.

Васпитачи су у ПУ „Радост“ увели слободу избора у игри, омогућавајући деци да самостално бирају материјале, место и начин игре. Тако су деца постала ангажованија и мотивисанија, јер су осетила контролу над процесом, што је подстакло њихову аутономију и самопоуздање. На пример, деци су омогућили да сами организују просторије за игру и бирају предмете за играње, чиме је свака група могла да обликује свој простор у складу са тренутним интересовањима.

Васпитачи су редовно уносили нове материјале у игру, укључујући природне и рециклиране материјале, који подстичу креативно размишљање и истраживање. Деца су користила лишће, гранчице, камење и друге природне елементе за изградњу сопствених „мини-светова“. Ово им је омогућило да развију нове вештине и повежу игру са стварним светом, док су васпитачи постављали отворена питања која су подстицала децу на размишљање и истраживање.

Свест о потреби за континуираним развојем праксе довела је до интересовања за стручним усавршавањем у тој области.

Размена искустава са колегама и консултације са стручним сарадницима допринеле су да васпитачи стекну нова знања и увиде како могу додатно подржати децу у игри.

Уведене су „зоне сигурног ризика“, где су деца могла да слободно истражују и експериментишу. Васпитачи су омогућили деци да испробавају нове материјале и комбинују предмете на различите начине, што је поспешило њихову радозналост и подстакло их на самостално размишљање, без бриге о безбедности. Ово окружење пружило је простор да деца развијају самопоуздање и граде односе кроз истраживање и заједничко играње.

Игра је обogaћена коришћењем природних материјала, попут песка, каменчића и воде, што је помогло деци да развијају еколошку свест и одговорност према природи. Примећено је да деца показују веће интересовање за активностима када имају могућност да експериментишу са природним материјалима, комбинују их на различите начине и креирају нове сценарије игре.

Кроз рефлексивни приступ, васпитачи су процењивали сопствену праксу, документујући учешће деце у игри, социјалне интеракције, начине употребе материјала, развојне кораке и трајање активности. Ово им је омогућило да добију јаснију слику о томе како деца уче и које им подршке требају за проширење игре. Промена је била могућа захваљујући саморефлексији и спремности васпитача да разумеју сопствене потребе за учењем и сталним унапређењем.

Посвећеност флексибилном приступу омогућила је васпитачима да уважавају идеје деце и да заједнички планирају активности. Овај приступ подстиче децу да осете подршку и припадност, а самим тим омогућава васпитачима да прилагоде начин рада потребама сваког детета. Заједничко планирање и уређивање простора са децом, као и учешће родитеља, оснажило је целокупну заједницу, стварајући подстицајну средину за раст и развој сваког детета.

Ова унапређења праксе омогућила су да се игра у ПУ „Радост“ Нови Бановци доживи као део животног искуства и заједничког живљења. Критички осврт на забележене активности омогућио је васпитачима да препознају своју праксу у реалном контексту и стекну јаснију слику о улози игре у развоју деце. Овај приступ доприноси стварању културе вртичке заједнице која цени дечју игру као суштински аспект њиховог развоја, као и значајан вид учења и социјализације.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање у Предшколској установи „Радост“ Нови Бановци показало је значајну улогу васпитача у подршци дечијој игри и потврдило да је игра један од кључних механизма за холистички развој деце. Васпитачи су у процесу учествовали не само као посматрачи, већ и као активни учесници, прилагођавајући се потребама и интересовањима деце. Оваква промена у улози васпитача одразила се кроз различите иновативне приступе и унапређења праксе, која су обухватала активно учешће у игри, пружање слободе избора деци, увођење природних и еколошких материјала и флексибилност у свакодневном раду.

Концепција програма „Године узлета“ дала је јасан оквир за рефлексију и стално унапређење праксе, омогућавајући васпитачима да документују, анализирају и прилагођавају свој рад. Овакав приступ је васпитачима омогућио да јасније разумеју потребе деце, као и да идентификују наредне кораке за додатну подршку дечијем истраживању и учењу. Посебно је значајно што васпитачи кроз овај програм негују своју професионалну свест и компетенције, што доприноси стварању културе континуираног учења и побољшања у пракси игре, васпитачи су добили бољи увид у токове развоја и интересовања деце, чиме су се стекли услови за стварање окружења које подстиче радозналост, креативност и самосталност. На овај начин, деца су могла кроз игру да истражују, развијају социјалне вештине и испољавају своје потенцијале на сигуран и подстицајан начин. Овакав приступ је посебно важан у савременом васпитању, јер омогућава дечју аутономију, али и правовремену интервенцију васпитача када је то потребно .

Укључивање деце у заједничко планирање активности додатно су обогатили искуство игре и створили осећај припадности и подршке. Тиме је васпитач остварио улогу партнера у дечијем учењу, доприносећи њиховом емоционалном, социјалном и когнитивном развоју. Поред тога, нови приступи игри који укључују коришћење природних материјала и еко-приступе у пракси показали су значајан допринос у еколошком образовању, чиме се деца припремају за одговорније понашање према природи и окружењу.

Истраживање је потврдило да је игра суштински елемент дечијег развоја, који обухвата когнитивни, социјални, емоционални и физички напредак. Оваква активност омогућава деци да на природан начин усвајају знања, истражују свет око себе и развијају важне животне вештине. У том контексту, улога васпитача се показала као кључни фактор у креирању подстицајне и безбедне средине у којој деца могу слободно да се играју, експериментишу и уче.

Установљено је да улога васпитача није ограничена само на пружање основне подршке у игри, већ подразумева и активно и континуирано прилагођавање праксе, како би се одговорило на специфичне потребе и интересовања деце. Васпитачи у ПУ „Радост“ показали су да је важно ослушкивати дечје иницијативе, пружати им прилику за аутономију и независност у игри, али истовремено бити спреман да се интервенише и подржи тамо где је потребно. Оваквим приступом, васпитачи осигуравају да игра остане динамичан процес који се прилагођава тренутном развоју деце и њиховим индивидуалним могућностима.

На тај начин, улога васпитача постаје много више од простог надгледања или усмеравања игре – она представља активан процес у коме васпитач креира услове за целовит развој деце, подстиче њихову радозналост и креативност и омогућава да игра буде искуство кроз које ће деца обогатити своја сазнања и вештине.

ЛИТЕРАТУРА

- Badurina, P. (2014). *Uloge odgajatelja u simboličkoj igri djece rane dobi*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bateson, G. (2011). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. University of Chicago Press.
- Böytendijk, F. J. J. (1934). *Das Spiel des Menschen und der Tiere*. Ambrosius Barth Verlag.
- Богдановић, А. (2019). *Психолози о дечјој игри: зашто је игра озбиљна ствар*, доступно на <https://blog.filfak.ni.ac.rs teme/psihologija/item/53-psiholozi-o-decjoj-igru-zasto-je-igra-ozbiljna-stvar> (28. 10. 2024.)
- Виготски, Л.С. (1971). Игра и њена улога у психичком развоју детета. *Предшколско дете*, бр.1, 60. Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену.
- Dryden, G.& Vos, J. (2004). *The Learning Revolution*. New Zealand: Learning Web.
- Ељкоњин Д. Б. (1978). „Психологија дечије игре“. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јовић, Н, Кувелић, Д. (2005). *Како стварати пријатну атмосферу за учење*. Београд: Креативни центар.
- Каменов, Е. (1997). *Интелектуално васпитање кроз игру*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Каменов, Е. (2006). *Дечја игра: васпитање и образовање кроз игру*. Београд: Завод за уџбенике.
- Копас, Е. (2006). *Улога игре у развоју деце предшколског и млађег школског узраста*. Београд: Зборник Института за педагошка истраживања.
- Манојловић А. и Младеновић. (2019). *Психологија предшколског детета*. Београд: Центар за примењену психологију.

- Марјановић, А. (1984). *Дечија игра и стваралаштво*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Мијаиловић, Г. (2018). *Игра као центар предшколског курикулума*. Сремска Митровица: Лаћарак - АМ График.
- Медоуз, С, Кешдан, А. (2000). *Како помоћи деци да уче*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Pavlović Breneselović, D, Pavlovski, T. (2000). *Partnerski odnosi u vaspitanju*. Београд: ИРА.
- Павловић Бренеселовић, Д. и Крњаја, Ж. (2017). *Каледоскоп: Основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Павловић Д. И сар. (2022). *Стратегије заједничког развијања програма у складу са специфичностима појединих узраста*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања– Године узлета* (2018). „Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др.закон.
- Rubin, K. H., Fein, G. G., & Vandenberg, B. (1983). Play. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of Child Psychology* (Vol. 4). Wiley.
- Смиљанић В. и Толичкић И. (1990). *Дечија психологија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Smith, P. K, Pellegrini, A. D. (2008). Learning through Play. In P. K. Smith & A. D. Pellegrini (Eds.), *The Nature of Play: Great Apes and Humans*. Guilford Press.
- Stamatović, M., Šekeljić, G., & Božović, Z. (2008). Konstruktivne igre za decu predškolskog uzrasta na zimovanju i letovanju. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta, Užice, 10*, 285-302.
- Толичкић И. (1966). Дете упознајемо у игри. Београд: Завод за издавање уџбеника социјалистичке републике Србије.

UNICEF (2018). *Зашто је игра важна*. Београд: МЗ – МПНТР – МРЗБСП, доступно на <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-07/Igra.pdf> (30. 10. 2024.)

Цвјетић, А. (2021). *Која је улога васпитача у животу детета и како да успоставите добар однос с васпитачицом свог детета*. Доступно на <https://zelenaucionica.com/koja-je-uloga-vaspitaca-u-zivotu-deteta-i-kako-da-uspostavite-dobar-odnos-s-vaspitacicom-svog-deteta/> (21. 10. 2024.)

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1. УПИТНИК: УЛОГА ВАСПИТАЧА У ДЕЧИЈОЈ ИГРИ

Поштоване колеге,

Овај упитник је намењен Вама, како бисмо утврдили како видите своју улогу у дечијој игри. Резултати ће бити употребљени у стручном раду. Анкета је анонимна, молимо Вас да искрено одговорите на сва питања.

Хвала унапред!

1. Године радног стажа у ПУ:

до 5 година

од 5-10 година

од 10-20 година

преко 20 година

2. Узрасна група коју водите у радној 2024/2025. години:

васпитач деце у групи пред полазак у школу-четвочасовни боравак

васпитач деце у групи пред полазак у школу -целодневни боравак

васпитач у групи деце у целодневном боравку са старијим мешовитим
узрастом

3. Игра је кључна активност за дете предшколског узраста:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

4. Игра подржава развој детета као целовитог бића и утиче на свеукупан психофизички развој детета:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

5. Деца кроз игру трансформишу стварност и конструишу своја знања о њој, тј. дете предшколског узраста доминантно учи кроз игру:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

6. Сматрате ли да је важно обезбедити детету слободу избора материјала, места и интеракцију у дечијој игри од стране васпитача:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

7. Сматрате ли да праћење дечије игре доприноси Вашем разумевању дечије игре:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

8. Сматрате ли да као васпитач подржавате дечију игру:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

9. Најкомплетније подржавате следећи тип дечије игре:

Отворена

Проширена

Вођена

10. На које све начине проширујете дечију игру:

11. Да ли се осећате спремно да будете саиграч са децом у игри? Објасните зашто.

12. Која врста подршке Вам је као васпитачу потребна да би се осећали још компетентније да подржите дечију игру:

13. Који је наредни корак у промени Ваше праксе у вези са дечијом игром:

14. Сматрате ли да је концепција програма „Године узлета“ значајно допринела Вашем разумевању дечије игре:

Не слажем се

Углавном се не слажем

Углавном се слажем

Слажем се у потпуности

15. Које рефлексивно питање себи постављате када је у питању дечија игра:
